

Kyberšikana se zaměřením na kybergrooming u žáků 2. stupně základních škol

Bc. Aneta Vejmolová

Diplomová práce
2019

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Aneta Vejmolová**
Osobní číslo: **H17431**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Kyberšikana se zaměřením na kybergrooming u žáků 2. stupně základních škol**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti sociálně patologických jevů, specifík jednotlivých forem kyberšikany a sociálního začlenění ve vrstevnických skupinách.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ČERNÁ, Alena et al. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-210-6374-7.

SZOTKOWSKI, René, KOPECKÝ, Kamil a KREJČÍ, Veronika. *Nebezpečí internetové komunikace IV*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3911-2.

ŠMAHAJ, Jan. *Kyberšikana jako společenský problém = Cyberbullying as a social problem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4227-3.

ŠEVČÍKOVÁ, Anna a kol. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-210-7527-6.

RIGBY, Ken. *Bullying in schools and what to do about it*. Camberwell: ACER Press, 2007. ISBN 978-0-86431-447-5.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Karla Hrbáčková, Ph.D.**

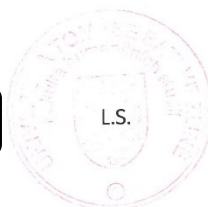
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **21. listopadu 2018**

Termín odevzdání diplomové práce: **18. dubna 2019**

Ve Zlíně dne 21. listopadu 2018

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 5.2.2019.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odporá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá kyberšikanou a kybergroomingem jako jedněmi z nebezpečných fenoménů současnosti. Jedná se o aktuální témata související s rozvojem moderních informačních a komunikačních technologií. Teoretická část definuje kyberšikanu a kybergrooming a vymezuje konkrétní pojmy s nimi spojené. Popisuje jejich projevy a znaky, aktéry a dopady. Dále se věnuje socializaci dospívajícího jedince do vrstevnické skupiny a prevenci daných jevů na úrovni rodiny, školy, společnosti a dospívajícího jedince. Praktická část zahrnuje výsledky kvantitativního šetření, jehož cílem bylo zjistit souvislost mezi mírou výskytu kybergroomingu a mírou sociálního začlenění jedince do vrstevnické skupiny. Výzkumné šetření bylo realizováno metodou anonymních dotazníků.

Klíčová slova: kyberšikana, kybergrooming, socializace, dospívající jedinec, prevence

ABSTRACT

The diploma thesis deals with cyberbullying and cybergrooming as one of the dangerous phenomena of the present. These are current topics related to the development of modern information and communication technologies. The theoretical part defines cyberbullying and cybergrooming and defines the specific concepts associated with them. It describes their manifestations and signs, actors and impacts. It also deals with the socialization of the adolescent in the peer group and the prevention of the phenomena at the level of the family, school, society and adolescent. The practical part includes the results of the quantitative survey, which aimed to find out the connection between the rate of cybergrooming and the rate of social integration of the adolescent into the peer group. The research survey was realized by using the anonymous questionnaire method.

Keywords: cyberbullying, cybergrooming, socialization, adolescent, prevention

Poděkování:

Ráda bych poděkovala paní Mgr. Karle Hrbáčkové, Ph.D. za odborné vedení, rady a vstřícnost, díky kterým jsem diplomovou práci dokončila. Také bych chtěla poděkovat základním školám a jejich žákům, které se zúčastnily výzkumného šetření za jejich čas a ochotu.

Prohlášení:

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné. Dále prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

Ve Zlíně, dne 18. dubna 2019

.....

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 KYBERŠIKANA JAKO FENOMÉN SOUČASNOSTI	13
1.1 ZAŘAZENÍ KYBERŠIKANY DO RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ.....	13
1.2 VYMEZENÍ POJMU KYBERŠIKANA, JEJÍCH PROJEVŮ A ZNAKŮ.....	14
1.3 VYBRANÉ FORMY KYBERŠIKANY A PŘÍBUZNÉ FENOMÉNY.....	16
1.4 AKTÉŘI KYBERŠIKANY	18
1.5 DOPADY KYBERŠIKANY.....	20
1.6 DOSAVADNÍ VÝZKUMNÉ POZNATKY	21
2 KYBERGROOMING	23
2.1 VYMEZENÍ POJMU KYBERGROOMING A JEHO AKTÉRŮ	23
2.2 ETAPY MANIPULACE OBĚTI	27
2.3 DOPADY KYBERGROOMINGU	28
2.4 NĚKTERÉ PŘÍPADY KYBERGROOMINGU	29
3 SOCIALIZACE DOSPÍVAJÍCÍHO JEDINCE DO VRSTEVNICKÉ SKUPINY	31
3.1 CHARAKTERISTIKA OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ Z POHLEDU VÝVOJOVÉ PSYCHOLOGIE	31
3.2 SOCIALIZACE V RÁMCI VRSTEVNICKÉ SKUPINY	33
3.3 SOCIALIZACE V ONLINE PROSTŘEDÍ.....	34
4 PREVENCE KYBERŠIKANY A PŘÍBUZNÝCH FENOMÉNU	36
4.1 ROZDĚLENÍ PREVENCE	36
4.2 PREVENCE NA ÚROVNI RODINY	37
4.3 PREVENCE NA ÚROVNI ŠKOLY	38
4.4 PREVENCE NA ÚROVNI SPOLEČNOSTI.....	40
4.5 PREVENCE U DOSPÍVAJÍCÍHO JEDINCE.....	42
4.6 ÚLOHA SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA V PREVENCI RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ.....	43
II PRAKTICKÁ ČÁST	45
5 DESIGN VÝZKUMU	46
5.1 CÍLE VÝZKUMU	46
5.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A FORMULACE HYPOTÉZY	47
5.3 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ A METODA SBĚRU DAT.....	47
5.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR	49
5.5 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	51
6 ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT	52

7	INTERPRETACE DAT A SHRUTÍ VÝSLEDKŮ	60
8	DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	64
	ZÁVĚR	66
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	68
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	74
	SEZNAM TABULEK.....	75
	SEZNAM GRAFŮ	76
	SEZNAM PŘÍLOH.....	77

ÚVOD

Současná doba je charakteristická rychlým rozvojem informačních a komunikačních technologií, přičemž tyto technologie jsou součástí každodenního života nejen dospělých, ale také dětí a dospívajících. Notebooky, tablety a zejména chytré telefony nám umožňují být neustále připojenými k internetu, ať jsme kdekoliv. Internetové prostředí nabízí spoustu nových informací, možností navazovat vztahy a nová přátelství a mnoho zábavy, kterou jedinec v reálném světě postrádá. Můžeme si zde stahovat filmy, hudbu, sdílet své zážitky, komunikovat s přáteli i rodinou, hrát hry a další aktivity. Bohužel stejně jako reálný svět, tak i ten internetový s sebou nese jen pozitiva, ale také negativa spojená s rizikovým chováním v online prostředí. Mezi tato rizika patří především kyberšikana, kybergrooming a další podobné jevy.

Tato diplomová práce se zabývá problematikou kyberšikany, jejími jednotlivými formami a příbuzným fenoménem kybergroomingem. Jedná se o závažná témata současnosti a je důležité jim věnovat dostatečnou pozornost, ať už na úrovni společenské, školské či rodinné. V porovnání s tradiční šikanou odehrávající se ve školním prostředí mají stejné, ne-li horší fyzické a psychické následky a v nejednom případě zapříčinily sebevraždu oběti.

Cílem teoretické části této diplomové práce je vymezit problematiku kyberšikany a jejího příbuzného fenoménu kybergroomingu, dále popsat sociální začlenění jedince do vrstevnické skupiny a charakterizovat prevenci daných jevů. V první kapitole vysvětlujeme zařazení kyberšikany do rizikového chování a uvádíme její definici, projevy a znaky. Dále se zde zaměřujeme na jednotlivé formy, aktéry a dopady kyberšikany. Pro představu o výskytu a aktuálnosti této problematiky uvádíme některé z dosavadních výzkumných poznatků jak z České republiky, tak ze zahraničí. Ve druhé kapitole objasňujeme pojem kybergrooming, charakteristiku jeho aktérů, etap manipulace oběti a dopadů. Pro lepší pochopení daného jevu zmiňujeme i některé případy z reálného života. Třetí kapitola pojednává o socializaci dospívajícího jedince do vrstevnické skupiny. Definujeme zde pojem socializace, charakterizujeme období dospívání z pohledu vývojové psychologie a popisujeme socializaci v rámci vrstevnické skupiny a online prostředí v souvislosti s rozvojem kyberšikany a kybergroomingu. Čtvrtá kapitola je zaměřená na prevenci kyberšikany a příbuzných fenoménů. V rámci vymezení pojmu prevence uvádíme její tradiční rozdělení a charakterizujeme prevenci na úrovni rodiny, školy, společnosti a dospívajícího jedince v souvislosti s danými

jevy. V závěru této kapitoly zdůrazňujeme důležitost pozice sociálního pedagoga v prevenci rizikového chování.

Cílem praktické části je zjistit, jaká je míra výskytu kybergroomingu v souvislosti s mírou sociálního začlenění do vrstevnické skupiny u žáků 2. stupně základních škol. Výzkumné šetření probíhalo během února a března roku 2019, přičemž data byla získávána kvantitativní metodou, a to anonymními dotazníky. Výzkumný soubor byl tvořen žáky 2. stupně dvou základních škol v okrese Olomouc. Získaná data byla vyhodnocována v programu *Statistica 13* a následně metodologicky zpracována.

V online prostředí v důsledku falešného pocitu anonymity píšeme, sdílíme a děláme to, co bychom si v reálném životě nedovolili. Ztrácíme zábrany a myslíme si, že naše jednání nebude mít důsledky. Pedofilové, sexuální násilníci a jiní agresori mají díky internetu mnohem větší možnosti, jak se dostat ke své oběti a jak si získat její důvěru. Mají na výběr z obrovského množství potencionálních obětí, tj. dětí a mladistvých sdílejících své osobní údaje a fotografie na internetu.

Dospívající jedinec na rozdíl od dospělého nedokáže v online prostředí rozpoznat, co je pravda a co ne. Proto považujeme za důležité, aby výchovné a vzdělávací instituce informovaly své žáky o rizicích spojených s užíváním moderních informačních a komunikačních technologií. Rovněž je důležité podat informace o možnostech, jak se před kyberšikanou a dalšími rizikovými jevy chránit. Věříme, že tato diplomová práce poskytne aktuální data o výskytu kybergroomingu, která mohou být využita v rámci prevence na školách a dalších institucích či organizacích působících v oblasti prevence.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 KYBERŠIKANA JAKO FENOMÉN SOUČASNOSTI

Kyberšikana je v současné době celosvětovým problémem. Její vznik bývá spojován s rozvojem moderních komunikačních technologií, tedy v průběhu 20. a 21. století. Jedny z prvních případů kyberšikany jsou známy z roku 2003 ze škol v USA. (Malúšková, 2014 in Laca a Laca, s. 151-152) Společně s kybergroomingem a dětskou pornografií spadá do internetové kriminality páchané na dětech (Hulanová, 2012, s. 34), avšak tento fenomén se netýká pouze děti a dospívajících, ale také dospělých. Jedná se o případy, kdy mladí lidé šikanují prostřednictvím moderních komunikačních technologií své rodiče nebo učitele. (Rogers, 2011, s. 33)

V této kapitole pojednáváme o zařazení kyberšikany do rizikového chování, vymezujeme její definici, projevy a znaky. Dále zde popisujeme některé z forem kyberšikany a dalších příbuzných fenoménů, charakterizujeme její aktéry a dopady. Pro představu o výskytu a závažnosti kyberšikany uvádíme některé z doposud realizovaných výzkumů v České republice i zahraničí. Jelikož se kyberšikana odehrává převážně v kyberprostoru, používáme v této diplomové práci pro jeho vymezení pojem **online prostředí**.

1.1 Zařazení kyberšikany do rizikového chování

Kyberšikana a její příbuzné fenomény jsou společensky nepřijatelnými formami chování dětí a mládeže, které bývá označováno jako poruchové, delikventní, problémové či rizikové. Rizikové chování je multidisciplinární pojem užívaný zejména v pedagogice a zahrnuje rizikové jevy jako jsou např. kyberšikana, záškoláctví, šikana, rizikové sportovní aktivity, poruchy příjmu potravy aj. (Hoferková, Kraus a Bělík, 2017, s. 17-19) Kyberšikana se konkrétně řadí do interpersonálního agresivního chování společně s šikanou a agresí (Skopalová, Raszková a Zelinka, 2015 in Blašítková, s. 42).

Čech a Zvoníčková (2017a, s. 33) definují rizikové chování jako chování jedince nebo skupiny, které zapříčiňuje nárůst sociálních, psychologických, zdravotních a dalších rizik pro jedince a jeho okolí. Jelikož nesplňuje znaky patologie, bývá označováno jako prepatologické, tzn. předstupeň vzniku sociálně patologických jevů. Sociálně patologické jevy jsou na rozdíl od rizikového chování pojmem užívaným především v sociologii a zahrnují negativní jevy ve společnosti jako je alkoholismus či vraždy. (Hoferková, Kraus a Bělík, 2017, s. 17-19)

Rizikové chování v online prostředí spočívá zejména v poskytování osobních citlivých dat (jména, hesla k aplikacím), chatování s neznámou osobou o sexuálních tématech, sdílení

vlastních intimních fotografií či videí nebo poskytování těchto materiálů za úplatu, dostavení se na osobní setkání s osobou, kterou známe pouze přes internet apod. (Hulanová, 2012, s. 98). V následujícím textu daná specifika podrobněji popisujeme.

1.2 Vymezení pojmu kyberšikana, jejích projevů a znaků

„Kyberšikana probíhá kdekoliv, kdykoliv a v jakékoliv vzdálenosti. Stačí být online.“ (Ciklová, 2014, s. 78)

V odborné literatuře jsou známy různé definice kyberšikany. Tento pojem vznikl spojením slov *kyber*, které je odvozeno od pojmu kyberprostor neboli virtuálního světa tvořeného informačními a komunikačními prostředky, a *šikana* (Kopecký a Szotkowski, 2015, s. 9). Kyberšikana je považována za nový specifický druh šikany a je charakteristická opakujícím se nepřátelským chováním, jehož cílem je ublížit či zesměšnit druhého prostřednictvím internetu, mobilního telefonu nebo jiným nástrojem moderních komunikačních technologií (Hoferková, Kraus a Bělík, 2017, s. 76). Podle Černé (2013, s. 9-11) se jedná o záměrně agresivní jednání prováděné jednotlivcem nebo skupinou se stejně závažnými dopady jako u šikany. Dále poukazuje na vzájemnou propojenost mezi kyberšikanou a šikanou, přičemž kyberšikana je elektronickou formou nepřijemností pocházejících z reálného světa.

Podle Čecha a Zvoníčkové (2017b, s. 11) je kyberšikana jednou z forem psychické šikany s cílem ublížit oběti a ponížit ji. Oproti šikaně je závažnější v tom, že se útoků může účastnit i více agresorů najednou, je viditelná pro více lidí a útočníci bývají často anonymní (Krčmářová, 2012, s. 55). Chybí u ní rovněž znaky typické pro šikanu (rozbité věci, modřiny), kterých by si mohlo okolí všimnout, a proto je hůře odhalitelná (Kavalír, 2009, s. 17).

Propojenost mezi kyberšikanou a šikanou rovněž potvrzuje studie publikovaná v roce 2018, ve které byly zkoumány podobnosti a rozdíly mezi oběťmi kyberšikany a šikany. Bylo zjištěno, že oběti šikany mají vyšší pravděpodobnost, že se stanou oběťmi kyberšikany než ti, kteří v reálném světě šikanováni nejsou. (Beltrán-Catalán et al., 2018, s. 186-187) Totéž potvrdil i průzkum *EU Kids Online*, ve kterém 56 % kyberagresorů z vybraných evropských zemí uvedlo, že šikanují své oběti i v reálném světě, což potvrdilo i 55 % dotazovaných obětí (Hasebrink et al., 2011, s. 7, 9).

Jedním ze skutečných případů dokazujících, že šikana může přejít v kyberšikanu, je případ polské studentky Anny Halmanové. Anna od svých spolužáků zažívala šikanu, jejímž vr-

cholem bylo zveřejnění videa na internetu, ve kterém ji pět spolužáků ve třídě svlékalo, osahávalo a sexuálně obtěžovalo. Následující den po tomto incidentu se dívka oběsila. (Černá, 2013, s. 50)

Kyberšikana může probíhat přes e-mail (krádež hesla a následné vydávání se za oběť), chat (falešné profily, vyhrožování), blogy a webové stránky (blog vytvořený k zesměšnění oběti, negativní komentáře), sociální sítě (sdílení nevhodných materiálů a příspěvků), YouTube (zveřejňování videí ponižujících oběť) apod. (Čech a Zvoníčková, 2017b, s. 34-41). Černá (2013, s. 23) rozlišuje kyberšikana přímou a nepřímou. První z nich spočívá ve fyzickém ublížení v podobě pořizování intimních nebo jinak urážejících fotografií a videí a jejich následném umístění a šíření na internetu. Dále sem patří verbální (výhrušné e-maily) a neverbální (posílání výhrušných obrázků) ublížení. Nepřímá kyberšikana zahrnuje sociální ublížení (vyloučení oběti z online skupiny), verbální útok (zveřejnění soukromé konverzace na internetu) a vydávání se za někoho jiného. Kavalír (2009, s. 17-19) přidává k tomuto dělení ještě kyberšikana probíhající v zastoupení, jejímž příkladem může být impersonace, o které pojednáváme v následující podkapitole.

Pro kyberšikana jsou podle Černé (2013, s. 21-22, 24) charakteristické následující znaky:

- opakovanost, která nemusí být jen ze strany útočnicka, ale i ze strany přihlížejících, pokud píše pod fotku urážlivé komentáře nebo preposílají její obsah,
- odehrává se v online prostředí,
- záměrnost agresivního chování útočnicka,
- mocenská nerovnováha spočívající v anonymitě a neustálém přístupu útočnicka k oběti,
- oběť dané jednání vnímá jako ubližující a nepříjemné.

V případě, kdy některý z výše uvedených znaků chybí, se nejedná o kyberšikana, ale například o online obtěžování (spam, nezáměrné agresivní jednání). V online prostředí nevidíme, jak se druhý na opačné straně tváří, a tak může útočník své jednání vnímat jako nevinné škádlení a legraci, přičemž oběť to vnímá jako nepříjemné a ubližující chování. Tímto nedorozuměním se může škádlení přeměnit na kyberšikana.

1.3 Vybrané formy kyberšikany a příbuzné fenomény

Kyberšikana a její jednotlivé formy se týkají zejména současné generace dětí a dospívajících, které lze nazvat generací *always on*, tedy stále připojených. Tyto děti a dospívající mají potřebu být neustále v kontaktu se svými vrstevníky, což jim usnadňuje i rozvoj technologií jako například chytrých telefonů. (Černá, 2013, s. 9-10) S novými technologiemi se však objevují i nové formy kyberšikany, které si v následujícím textu blíže charakterizujeme.

Impersonace je jednou z nejčastějších forem kyberšikany a spočívá v posílání materiálů a psaní komentářů pod cizím jménem (Rogers, 2011, s. 35). Jedná se o situace, kdy útočník použije jméno a fotku oběti k vytvoření falešného profilu na sociálních sítích, kde následně vystupuje nevhodným a ubližujícím způsobem k jejím přátelům. Důsledkem je narušení vztahů mezi obětí a jejími přáteli. (Černá, 2013, s. 25)

Na sociální sítích se také můžeme setkat s **vyločením** oběti z nějaké internetové skupiny, což může v reálném světě zapříčinit ztrátu přátel, a **pomlouváním** (Kohout, 2017, s. 33). Pro pomlouvání je charakteristické sdělování nepravdivých informací o druhém s cílem sociálního vyloučení a ponížení. Týká se zejména přihlížejících a je těžké se mu bránit, jelikož se v online prostředí velmi rychle šíří. (Černá, 2013, s. 27) Můžeme sem zahrnout útočné komentáře pod fotkami, vytváření nenávistných skupin a webů proti oběti (Čech a Zvoníčková, 2017b, s. 71-72). Kohout (2017, s. 20, 24) uvádí, že ve většině případů probíhá formou rozesílání hromadných e-mailů a zpráv přes instant messengery (WhatsApp, Facebook), s využitím sociálních sítí (Instagram) a dalších webů a aplikací. Rovněž podotýká, že pomlouváním může být i pořizování fotek nebo videí za účelem poškození oběti. Příkladem může být vyfotografování oběti ve sprše, při převlékání či jiné situaci a následné zveřejnění těchto materiálů na internetu. Tento jev bývá označován jako *Outing* a v současnosti se jeho oběťmi stávají především pedagogové.

V online diskuzích můžeme narazit na jev zvaný **flaming**. Jedná se o prudkou hádku mezi dvěma a více uživateli zahrnující nadávky, urážky i vyhrůžky. Pokud trvá delší dobu, bývá označován jako *flame war*. (Černá, 2013, s. 26) Od flamingu rozlišujeme pojem **kyberharašení**, kdy útočník opakovaně zasílá zprávy, které oběť vnímá jako nepříjemné, např. záměrné a opakované posílání velkého množství zpráv. Rozdíl mezi těmito jevy spočívá v tom, že kyberharašení je jednosměrné a oběť se jej snaží ukončit. (Křmářová, 2012, s. 99) Podobné chování je charakteristické i pro **kyberstalking**, který však bývá spojován i s fyzickým ohrožením, což jej od kyberharašení odlišuje (Černá, 2013, s. 26). Lze jej popsat jako

formu násilného jednání zahrnujícího opakované pokusy o navázání nevyžádaného kontaktu, které u oběti vzbuzuje strach. Narušuje soukromí oběti a mezi jeho projevy řadíme opakované a intenzivní telefonování, psaní výhružných internetových i SMS zpráv atd. (Hoferková, Kraus a Bělík, 2017, s. 85) Zahrnuje rovněž pronásledování jiné osoby, navádění k sexuálním praktikám a různé formy agrese. Způsobuje oběti emoční stres a psychickou újmu. (Krčmářová, 2012, s. 100)

Jednou ze závažných forem kyberšikany je **happy slapping**, který se volně překládá jako veselé fackování. Jedná se o fyzické napadení jedince skupinou či jednotlivcem, přičemž je celá situace natáčena na mobilní telefon a následně zveřejněna na internetu. (Hoferková, Kraus a Bělík, 2017, s. 85)

Neméně závažným je **sexting**, který zahrnuje rozesílání internetových a SMS zpráv, fotek a videí intimního charakteru bez souhlasu zobrazené osoby za účelem pobavení ostatních či vydírání oběti. Tyto materiály mohl útočník získat od oběti samotné, např. v partnerství, anebo byly pořízeny bez jejího vědomí. V případě, že se jedná o šíření materiálů obsahujících nezletilé a mladistvé jedince, může být takové jednání považováno za trestný čin typu šíření dětské pornografie, ohrožování mravní výchovy apod. (Hoferková, Kraus a Bělík, 2017, s. 81-82) Intimní materiály se v online prostředí šíří rychle a je téměř nemožné je smazat a zjistit, kdo je sdílí, kam si je uložil atd. (Kohout, 2017, s. 37). Sexting může být prostředkem pro vydírání dětí a dospívajících při **kybergroomingu** (Čech a Zvoníčková, 2017b, s. 51), o kterém pojednáváme ve druhé kapitole této diplomové práce.

Kyberšikana sama o sobě není v České republice považována za trestný čin, avšak kyberšikanování může naplňovat skutkovou podstatu některých trestných činů jako je vydírání, zveřejnění cizí fotky, kyberstalking či kybergrooming (Rogers, 2011, s. 12). Pro příklad uvádí Ciklová (2014, s. 79-80) zákon č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, který zakazuje natáčení, fotografování a zveřejnění snímku bez souhlasu dotyčné osoby.

Kyberšikana a její výše uvedené formy se šíří prostřednictvím internetových médií jako jsou sociální sítě, online interaktivní hry s chatem, SMS zprávy a e-maily, blogy nebo webové stránky typu YouTube (Černá, 2013, s. 28-31). Následující podkapitola vymezuje charakteristiku jednotlivých aktérů, kteří se kyberšikanování účastní.

1.4 Aktéři kyberšikany

Jedinec se během dospívání začleňuje do různých sociálních skupin jako jsou např. třída, vrstevnická skupina či zájmový kroužek. V daných skupinách pak zaujímá různé pozice a role ve vztahu k ostatním členům. Dospívající se přirozeně snaží dosáhnout co nejvyšší pozice mezi ostatními, jelikož si tak získá uznání, popularitu a určuje celkové dění ve skupině. Naproti tomu dospívající s nízkou pozicí je méně oblíbený a nijak zvlášť se na skupinovém dění nepodílí. To však lze změnit získáním moci, jak se v krajních případech stává prostřednictvím šikany i kyberšikany. V případě šikany může dát přihlížející většina najevo, že dané chování neakceptuje, což útočníka donutí se stáhnout. Častěji je však útočník ostatními podporován a upevňuje tak svou pozici v kolektivu.

U kyberšikany však nejsou rozhodující skupinové pozice a role pro určení, zda se jedinec stane obětí či útočníkem. Může postihnout i oblíbeného jedince a kyberagresorem se může stát i ten, kdo nemá v reálném světě žádný vliv na své okolí. Navíc není potřeba podpory přihlížejících. (Černá, 2013, s. 56-58)

Kohout (2017, s. 16) řadí mezi aktéry kyberšikany kyberagresora, oběť a přihlížející. **Útočníkem** se může stát jedinec s nižším sebevědomím, sníženými sociálními dovednostmi, bez dostatečného uznání, neoblíbený mezi vrstevníky a trpící osamělostí, přičemž kyberšikanování mu tyto nedostatky kompenzuje. Také se může jednat o jedince vykazujícího problémové chování jako je záškoláctví, kouření, vandalismu apod. Opakem je pak útočník vyznačující se vysokou inteligencí, který své předpoklady využívá k promyšlenému kyberšikanování druhých. Celkově je pro kyberagresora typická nízká úroveň empatie, tzn. že není schopen se vcítit do oběti. (Černá, 2013, s. 64-67) Nevidí důsledky svého jednání a mnohdy si ani neuvědomuje, jak velkou bolest může způsobit (Ciklová, 2014, s. 77).

Motivem ke kyberšikaně může být pomsta, potěšení z cizího utrpení, útěk před vlastními problémy (Hoferková, Kraus a Bělík, 2017, s. 78), ale i potřeba uvolnit napětí v důsledku potlačované agresivity, interkulturní konflikt mezi žáky různých etnických skupin nebo pocit nudy bez smysluplného trávení volného času (Příčiny, motivy a spouštěče, ©2019). Díky převládajícímu pocitu anonymity má útočník dojem, že je nedostižný a jeho útoky se tak mohou stupňovat (Čech a Zvoníčková, 2017b, s. 15). Může si vytvářet nové a nové identity s jiným udáním věku či pohlaví a manipulovat tak s obětí. Pokud navíc ke svým útokům používá veřejný internet nebo neregistrovanou SIM kartu, bývá jeho odhalení značně těžší, avšak ne nemožné. Pohybem v online prostředí po sobě každý zanecháváme kyberotisky,

díky kterým lze odhalit identitu kyberagresora s využitím technologií při sledování IP adres nebo proxy serverů. (Sztokowski, Kopecký a Krejčí, 2013, s. 16-17)

Kyberútoky mohou probíhat kdykoliv a jakkoliv, např. prostřednictvím e-mailu ve večerních hodinách (Hoferková, Kraus a Bělík, 2017, s. 78), a to i když oběť není online jako je tomu v případě impersonace (Kopecký a Sztokowski, 2015, s. 12). V online prostředí nezáleží na fyzické síle útočnicka, ale především na jeho znalostech a dovednostech v užívání moderních technologií (Kohout, 2017, s. 16).

Kavalír (2009, s. 54) uvádí projevy v chování, které mohou prozradit kyberagresora. Patří mezi ně dlouhá doba strávená u počítače, rychlé uzavírání všech oken na počítači, když se k němu někdo přiblíží, dále přehnané reakce u počítače a zejména vyhýbání se rozhovorům o tom, co na počítači dělá. Většinou má založených několik online účtů a bývá agresivní, pokud k počítači nemůže.

Kyberšikana se stejně jako jiné rizikové jevy týká zejména jedinců, kteří jsou nějakým způsobem více zranitelnější než ostatní. V online prostředí jsou to často dospívající, kteří o sobě zveřejňují osobní informace při komunikaci s druhými. Útočníci tak mohou tyto údaje zneužít a následně zveřejnit. Typickou **obětí** kyberšikany jsou dospívající, kteří tráví hodně času na sociálních sítích, v chatových skupinách a popř. i na pornografických stránkách. (Černá, 2013, s. 62-63) Domnívají se, že to, co sdílí nebo zveřejní na internetu, nemá přesah do reálného života, a že příspěvek či fotku mohou kdykoliv smazat a tím zmizí i důkaz jejich chování (Čech a Zvoníčková, 2017b, s. 15).

Obětí se však může stát kdokoliv. Pokud se kyberagresor a oběť znají z reálného světa, může mít oběť podobné charakteristiky jako v případě šikany, tj. nízké sebehodnocení, obtížné navazování vztahů, odlišnosti ve vzhledu (brýle, tělesná konstituce) apod. Stává se, že se obětí kyberšikany stane agresor z reálného světa, kdy se mu jeho oběť tímto způsobem mstí. Tito jedinci se tak ocitají ve dvojroli a splňují některé z rysů agresora i oběti. (Černá, 2013, s. 61-62, 67)

Podle Kohouta (2017, s. 17-18) kyberšikanovaný jedinec minimalizuje nebo úplně přestane používat sociální sítě a komunikační technologie, během pobytu na internetu se cítí rozzlobeně nebo smutně a nechce se svěřovat o tom, co na počítači dělá a s kým komunikuje. Jako další znaky uvádí nechutenství k jídlu, uzavření se do sebe, zhoršení školního prospěchu, agresivitu i apatii, nespavost a vyhýbání se škole. Burdová a Traxler (2015, s. 10) tyto projevy doplňují o lhaní, strach, mazání historie a vyhýbavé chování vůči ostatním. Oběť má

často pocit, že se nemá kde schovat, nemá komu věřit a není nikde v bezpečí. Cítí se ponížena a bezmocná (Rogers, 2011, s. 8, 33), a to především v situacích, kdy netuší, kdo ponižující obsah na internetu viděl, sdílel a kdo si ho uložil (Černá, 2013, s. 33). I po dopadení útočnicka je vystavována pokračujícímu zesměšňování na sociálních sítích, jelikož materiály nemusí jít smazat a mohou se objevit i na jiných webových stránkách (Kohout, 2017, s. 17).

Sdílení a přeposílání příspěvků umožňuje rozšířit okruh kyberagresorů a **přihlízejících** (Hoferková, Kraus a Bělík, 2017, s. 78). Ti mohou o kyberšikanování vědět, avšak nedokáží odhadnout jeho závažnost, jelikož stejně jako útočnick nevidí, jak se oběť u počítače chová. Málokdy dají najevo nesouhlas, a tak si útočnick může myslet, že je jeho jednání schvalováno. V online prostředí je těžké určit, kdo je přihlízejícím a svědkem kyberšikany. Materiály jsou zde dostupné komukoliv a někteří z přihlízejících mohou tento jev pozorovat a přitom nevědět, kdo je útočnick a kdo oběť. Zároveň mohou zneužívat své anonymity ve smyslu, že nejsou povinni oběti pomáhat, jelikož je nikdo nevidí a nemají tak zodpovědnost. Mohou však svou anonymitu zneužít i k podpoře kyberagresora, což jim může pomoci k lepšímu postavení ve skupině a posílení sebehodnocení. (Černá, 2013, s. 60, 74-75)

Děti a dospívající nemají rozvinuté kritické myšlení a tolik zkušeností jako dospělí, a tak často podléhají tlaku ze strany médií i vrstevníků ohledně používání moderních technologií a sociálních sítí, jelikož nechtějí jít proti proudu a být vyčleněni z kolektivu (Sztokowski, Kopecký a Krejčí, 2013, s. 19). Oproti dospělým jednají impulzivněji, což se může projevit například v situacích, kdy odešlou zprávu dříve, než si uvědomí její obsah a následky (Šmahaj, 2014, s. 84). V následující podkapitole tyto následky upřesňujeme a vymezujeme i dopady kyberšikany na všechny její aktéry.

1.5 Dopady kyberšikany

Následky kyberšikany mohou být závažnější než u šikany, jelikož je mnohem těžší vypátrat útočnicka, je zde velká skupina přihlízejících a nedá se jí uniknout.

U oběti kyberšikanování se mohou objevit fyzické (bolesti hlavy, potíže se spánkem) a emoční potíže (osamělost, úzkost, deprese, frustrace, strach). Často dochází ke změnám v chování, kdy je oběť více agresivní, začne zneužívat návykové látky, vyhýbá se mobilním telefonům a užívání internetu. (Černá, 2013, s. 84-85, 88-89) Kyberšikanovaný jedinec má naučené maladaptivní vzorce chování, které se projevují jako strach z opakování útoků, nízké sebehodnocení, ztráta zájmu o sociální dění, sebeobviňování z toho, co se mu děje

apod. Z dlouhodobějšího hlediska se většinou vyhýbá kontaktu s druhými lidmi, bojí se o sebe, je zvýšeně podezřívavý vůči ostatním, lze a v krajních případech se může pokusit o sebevraždu. (Kohout a Karchňák, 2016, s. 58)

Kyberšikana však nemá negativní dopad pouze na oběť, ale i na ostatní aktéry, kteří se jí zúčastňují. V případě kyberagresora se může jednat o situaci, kdy se ocitá v již zmiňované dvojroli, tedy v roli oběti šikany v reálném světě a útočníkem v online prostředí. Na přihlížejí jedince může mít kyberšikana podobné dopady jako na oběť, např. bezmoc, úzkost či strach, že budou také kyberšikanováni. Kyberšikana může také narušit fungování třídního kolektivu či jiné vrstevnické skupiny. Jedná se zejména o situace, kdy má třída svou vlastní skupinu na Facebooku, ve které se začne tento jev projevovat. Postupně dochází k vymizení komunikace mezi členy skupiny, což se může přenést i do reality, anebo i omezení těchto stránek, které v současnosti vede k sociálnímu vyloučení. Skupina pak zaujme negativní postoj k oběti ve smyslu, že si za to stejně může sama, a vyhýbá se jí. (Černá, 2013, s. 94, 97-98)

1.6 Dosavadní výzkumné poznatky

Pro zdůraznění aktuálnosti a závažnosti výskytu kyberšikany, jejich forem a příbuzných fenoménů, uvádíme některé z doposud uskutečněných českých i zahraničních výzkumů, které se těmito jevy zabývaly.

Jedny z prvních výzkumů fenoménu kyberšikana byly publikovány v letech 2009 až 2010. Mezi ně patří i výzkum **Projektu E-Bezpečí**, který byl realizován v roce 2009 a zahrnoval respondenty ze základních a středních škol. Ve výsledcích se zjistilo, že téměř polovina dotazovaných žáků má s kyberšikanou zkušenost, a to nejčastěji prostřednictvím mobilního telefonu, e-mailu, chatu a sociálních sítí. Za podstatné zjištění považujeme, že v 80 % případů pocházel útočník ze stejné třídy či školy jako jeho oběť. (Rogers, 2011, s. 12-13)

Projekt E-Bezpečí realizoval rovněž v roce 2011 výzkum *Nebezpečí internetové komunikace III*, jež byl zaměřen na rizikové chování českých dětí spojené s informačními a komunikačními technologiemi. Data byla získávána od pubescentů a adolescentů ze všech krajů České republiky. Bylo zjištěno, že více než polovina respondentů (53,84 %) komunikuje na internetu s člověkem, kterého v reálném světě nezná. I přestože 74,27 % respondentů považuje online komunikaci s neznámou osobou za nebezpečnou, necelých 15,72 % z nich by na osobní setkání s tímto člověkem šlo. (Kopecký, Szotkowski a Krejčí, 2012, s. 4, 11, 14, 21,

23) Podobné výsledky týkající se internetové komunikace s neznámými lidmi byly zjištěny i v roce 2017. Z výsledků vyplynulo, že 48,59 % dotazovaných dětí komunikuje v online prostředí s cizími lidmi. Polovina těchto dětí (50,3 %) by pozvání na osobní schůzku s tímto člověkem odmítla a část z nich (17,78 %) by se na setkání dostavila. Data byla získávána opět od dětských respondentů z celé České republiky. (Kopecký a Szotkowski, 2017, s. 5, 26) Znepokojující jsou však výsledky výzkumu *Rizikového chování českých dětí v prostředí internetu* z roku 2014, kde více než polovina respondentů (54,30 %) uvedla, že komunikují online s cizím člověkem, přičemž 43,56 % jich bylo požádáno o osobní setkání a 54,91 % na schůzku skutečně dorazilo. (Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2014, ©2014)

Pro příklad zahraničního výzkumu můžeme uvést výzkum probíhající v roce 2018 v USA, ve kterém bylo zjištěno, že více než 59 % respondentů má zkušenost s kyberšikanováním či jiným způsobem online obtěžování. Dotazovanými byli dospívající ve věku od 13 do 17 let. (Anderson, 2018, s. 2, 10)

Výsledky výše zmíněných výzkumů potvrzují, že kyberšikana a kybergrooming jsou velmi závažnými jevy současnosti a považujeme za nutnost se jimi zabývat jak v oblasti prevence, tak ve výzkumu a vzdělávání.

2 KYBERGROOMING

Pro většinu dětí a dospívajících jsou nové technologie a pobyt v online prostředí důležité. Přestat používat internet, některé aplikace a sociální sítě by mohlo vést k sociálnímu vyloučení. Internet umožňuje jedinci komunikovat s ostatními vrstevníky i lidmi z celého světa, což vede k pocitu většího propojení s druhými. Pro mladistvé, kteří mají v reálném světě problém v navazování přátelství, může být sociální kontakt prostřednictvím internetu jednodušší. (Černá, 2013, s. 14)

Během online komunikace bývají děti i dospívající často vystaveni situacím, kdy se je někdo cizí snaží kontaktovat a poté přesvědčovat k osobnímu setkání. Jedná se o situace, kdy se uživatelé internetu vydávají za jinou osobu s cílem vylákat dítě či dospívajícího na osobní schůzku a následně jej sexuálně obtěžovat nebo jinak zneužít (Krčmářová, 2012, s. 146, 55). Tento jev se nazývá kybergrooming a v současné době je považován za jeden z nejnebezpečnějších fenoménů (Szołkowski, Kopecký a Krejčí, 2013, s. 50).

V této kapitole vymezujeme pojem kybergrooming, jeho jednotlivé aktéry, etapy manipulace oběti a dopady. Pro lepší pochopení dané problematiky zde uvádíme některé z českých i zahraničních případů, které se skutečně staly.

2.1 Vymezení pojmu kybergrooming a jeho aktérů

Pojem kybergrooming je odvozen z anglického slova *grooming*, které lze přeložit jako milostný poměr, důvěru a rodičovskou péči (Krčmářová, 2012, s. 93). Tento pojem je známý také jako *online grooming* a jedná se o druh kybernetické agrese převážně dospělého jedince proti nezletilým dětem (Wachs, Wolf a Pan, 2012, s. 628). Spočívá v psychické manipulaci dítěte či dospívajícího prostřednictvím komunikačních technologií s cílem navázat přátelství s obětí, získat její důvěru a následně ji vylákat na osobní schůzku (Kohout, 2017, s. 40). Účelem tohoto jednání je většinou sexuální zneužití, fyzické násilí, nucení k prostituci nebo točení a focení pornografických materiálů (Hoferková, Kraus a Bělík, 2017, s. 79). V nejhorších případech končí vraždou oběti.

Mezi aktéry kybergroomingu řadíme pachatele neboli kybergroomera a jeho oběť. **Kybergroomer** je dospělý muž či žena vydávající se za vrstevníka oběti. Většinou se jedná o pedofily, tedy jedince upřednostňující fyzickou nezralost své oběti jako jsou děti ve věku od 5 do 12 let. (Krčmářová, 2012, s. 93, 98) Útočníkem však může být i jedinec s vysokým nebo

nízkým sociálním statusem (Kopecký, 2013, s. 19), mladistvý či již v minulosti trestně odsouzený jedinec. Četnou skupinu pachatelů zastupují také hebofilové, kteří se zaměřují na dospívající dívky a chlapce s plně vyvinutými sekundárními pohlavními znaky. (Szotkowski, Kopecký a Krejčí, 2013, s. 53-54) Tento fakt potvrzuje i americká studie roku 2017, která analyzovala sto případů sexuálních delikventů kontaktujících nezletilé oběti na internetu. Zkoumaní pachatelé byli mužského pohlaví ve věku od 19 do 64 let a jejich oběti byly dívky ve věku od 12 do 15 let. Všichni z nich se pokusili o osobní setkání. (Winters, Kaylor a Jeglic, 2017, s. 69-70)

Pachatele kybergroomingu můžeme rozdělit na dva základní typy podle jejich motivace. První z nich jsou vedeni pouze svou fantazií, tzn. že na internetu chtějí uspokojit jen své sexuální představy a po osobním setkání netouží. Naopak motivem druhého typu pachatelů je navázání sexuálního kontaktu v reálném světě. (Briggs & Simonsen, 2011 cit. podle Kopecký, 2015, s. 31)

Rozšířenější dělení útočníků uvádí Lanning (2002 cit. podle Kopecký, 2015, s. 32-33), a to na situační, preferenční a smíšené. **Situačním útočníkem** může být adolescent či dospělý vyhledávající na internetu pornografii a sex, dále morálně bezohledný pachatel, pro kterého je typická násilnost a předchozí trestná činnost, a profitující pachatel obchodující s dětskou pornografií. Mezi **preferenční útočníky** patří pedofilové, jedinci s rozmanitými sexuálními zájmy a latentní pachatelé, u kterých se jejich sexuální preference projeví až po navázání online komunikace a poté se začali chovat nezákonně. **Smíšení útočníci** většinou nebývají na rozdíl od předchozích trestně stíháni a jedná se o např. reportéry masmédií, kteří se za účelem získání informací setkávají s obchodníky s dětskou pornografií či podezřelými ze zneužívání dětí.

Nejzajímavější definování typů kybergroomerů však poskytuje *European Online Grooming Project* (Webster et al., 2012, s. 14) a patří sem:

- 1) Útočníci hledající intimní vztah

Tento typ kybergroomerů nebyl v minulosti trestně stíhán za sexuálně trestné činy. V online prostředí nemění svou identitu, nesnaží se nijak sexuálně obtěžovat a nevlastní ani žádné intimní fotky mladistvých. Upřednostňuje dlouhodobou online komunikaci s cílem prohloubení intimní vztah s obětí před osobním setkáním.

2) Přizpůsobivý útočníci

Přizpůsobivý pachatelé byli v minulosti odsouzeni za sexuálně trestné činy a na rozdíl od předchozího typu útočnicků si nezakládají na intimním vztahu. Někteří z nich vlastní intimní fotky dětí a mladistvých a udržují kontakt i s jinými kybergroomery. Jejich hlavním rysem je, že přizpůsobují svou identitu oběti a využívají i více počítačů či jiných komunikačních technologií.

3) Sexuálně zaměřeni útočníci

Tito pachatelé vlastní velký počet intimních fotek dětí a mladistvých, za což někteří z nich byli v minulosti trestně stíháni. Stejně jako přizpůsobivý typ útočnicků jsou v kontaktu s ostatními kybergroomery a v online prostředí mají navíc vytvořených několik identit. Jejich vztah s obětí je převážně sexuální a rychle se stupňující, jež je odlišuje od předchozích dvou typů útočnicků. Často vlastní extrémní pornografii pro dospělé, kterou následně rozesílají mladistvým, a namísto profilové fotky svého obličeje mají intimní fotky.

Pachatelé kybergroomingu mají v současnosti obrovské možnosti ve výběru svých obětí (Krčmářová, 2012, s. 92) a k tomu navíc získali mnoho dalších výhod, které v minulosti neměli jako např. anonymitu a přístupnost komunikace odkudkoliv (Kopecký, 2015, s. 26). Jejich útoky probíhají většinou na internetových seznamkách, chatech, diskuzních fórech, instant messengerech a zejména na sociálních sítích (Kopecký, 2013, s. 18). Využívají rovněž inzertní portály, na kterých nabízí dětem a dospívajícím různé možnosti přivýdělnku (např. modelingu) nebo herní portály zaměřené přímo na dětské uživatele (Kopecký a Szotkowski, 2015, s. 37).

Útočníci si vytvářejí profily co nejvíce podobné oběti, např. z hlediska věku, zájmů, přátel atd. Využívají fotek stažených z jiných profilů či přímo od svých posledních obětí a snaží se u dospívajícího vzbudit zájem a pocit důvěry. (Kožíšek a Písecký, 2016, s. 40-42) Někteří z nich oslovují hned prvního mladistvého, na kterého na internetu narazí, avšak spíše se snaží prověřit si online prostředí a zjistit, o čem se dospívající baví. Přizpůsobují svou mluvu mladistvým, prezentují se jako jejich mentoři (rádci), kteří jsou jim nápomocní s jejich problémy, a sdílejí s nimi stejné zájmy a životní zkušenosti. (Webster et al., 2012, s. 8) Někteří útočníci jsou schopni oslovit několik stovek dětí na různých webech a postupně zužují svůj okruh na pár obětí, které jsou ochotny s nimi komunikovat a posílat jim intimní materiály (Čech a Zvoníčková, 2017b, s. 89). Obecně můžeme říct, že kybergroomer potřebuje průměrně osm minut na navázání kontaktu s obětí.

Online komunikace mezi ním a dospívajícím je založena na respektu, důvěře a dohodě o utajení jejich vztahu. Oběť se stává na kybergroomerovi emočně závislou, lze o trávení svého volného času svým rodičům a se svými problémy se svěřuje pouze svému online příteli. Často se útočník snaží mladistvého přesvědčit ke kybersexu, tj. ke konverzaci se sexuální tematikou zahrnující také zasílání pornografických materiálů a sebeuspokojování před webkamerou. Motivací dospívajícího k tomuto jednání může být touha po sexuálním uspokojení, získání prvních zkušeností nebo nalezení partnera. (Krčmářová, 2012, s. 93, 95, 144-145) Některé oběti, většinou dívky, posílají své intimní fotky výměnou za peníze či dárky (Szotkowski, Kopecký a Krejčí, 2013, s. 55). Zasíláním těchto materiálů na mobilní telefon nebo přímo domů, získává útočník nejen telefonní číslo, ale i adresu bydliště své oběti (Krčmářová, 2012, s. 94).

Szotkowski, Kopecký a Krejčí (2013, s. 54-55, 66) poukazují na skutečnost, že kybergroomerů mohou vzájemně spolupracovat a vytvářet si tak tzv. **sít' predátorů** neboli organizovanou skupinu online útočníků. Jejich cílem je shromažďovat profily obětí do databáze, které následně využívají i ostatní útočníci, dále šíří dětskou pornografii či dokonce unášejí oběti a převáží je do zahraničí k prostituci.

Dále uvádí, že **oběti** kybergroomingu je většinou dívka nebo chlapec ve věku od 11 do 17 let. Nejčastěji se jedná o jedince:

- s nízkým sebehodnocením,
- s emocionálními problémy spojenými s hledáním náhrady za rodiče,
- naivní a přehnaně důvěřiví, kteří se snadno zapojí do konverzace s cizími lidmi a hůře rozpoznají rizikovou komunikaci,
- dospívající, které zajímá sexualita a chtějí o ní hovořit.

Nejzranitelnější jsou děti a dospívající bez skutečných přátel, kterým chybí někdo blízký, komu by se mohli svěřovat. Nemají s kým zaplnit volný čas, a tak jej tráví na internetu ve snaze si najít nové kamarády. (Burdová a Traxler, 2015, s. 16) Falešný pocit anonymity je zavede na různé internetové diskuze a seznamky, kde komunikují s cizími lidmi a vůbec je nemusí napadnout, že se na druhé straně skrývá dospělý člověk s cílem jim ublížit (Čech a Zvoníčková, 2017b, s. 16). Bohužel nemají plně rozvinuté sociální dovednosti a dostatek zkušeností, a tak jsou náchylnější k manipulaci. (Hoferková, Kraus a Bělík, 2017, s. 80) Jednotlivé etapy manipulace oběti kybergroomingu popisujeme v textu níže.

2.2 Etapy manipulace oběti

Psychická manipulace oběti může trvat pár hodin, ale i několik let. Důvodem dlouhodobě udržovaného kontaktu může být strach útočnicka z tvrdých trestů kvůli nezletilosti oběti, kdy čeká až do dosažení její plnoletosti, anebo se může jednat o snahu vytvořit si blízký vztah s obětí a získat si tak její důvěru.

V **první etapě** manipulace oběti se útočnick snaží zjistit co nejvíce informací o své potenciální oběti a na jejich základě si vytvoří falešnou identitu. (Szotkowski, Kopecký a Krejčí, 2013, s. 52, 56). Zvolí si věk, pohlaví i zájmy tak, aby se co nejvíce podobaly údajům oběti a vzbuzovaly u ní důvěryhodnost (Kožíšek a Písecký, 2016, s. 72). Identita kybergroomera může být statická, tzn. že se nemění a jejím prostřednictvím útočnick oslovuje více obětí, anebo dynamická, kterou si upravuje podle údajů aktuální oběti za účelem efektivnějšího navázání kontaktu a důvěryhodného vztahu.

Ve **druhé etapě** navazuje útočnick kontakt se svou obětí a následně se snaží o udržení a prohloubení vzniklého vztahu. (Szotkowski, Kopecký a Krejčí, 2013, s. 57-58) Může také kontaktovat svou oběť omylem, např. „*omylem jsem si tě přidal do přátel...*“, nebo přes diskuzní fóra apod. (Kopecký, 2015, s. 35). Někteří kybergroomeri využívají tzv. *efektu zrcadlení*. Tento efekt spočívá v nápodobě chování oběti, kdy útočnick přizpůsobí svůj věk dospívajícímu, projeví zájem o jeho problémy a nabídne mu svou pomoc. (Kožíšek a Písecký, 2016, s. 79-80) Zrcadlení se také může projevit jako nápodoba stejných zájmů, hudby, slov apod.

Kybergroomer se postupně snaží vnášet do konverzace i sexuální témata s cílem snížit stud a zábrany v oblasti sexuality a vzbudit zájem oběti o intimní fotky, videa a následně o osobní setkání. (Szotkowski, Kopecký a Krejčí, 2013, s. 59, 61-62) Dále se snaží zmanipulovat oběť pomocí intimní fotky jedince opačného pohlaví, kterou zašle přes chat nebo e-mail jako výměnu za intimní fotku oběti (Kopecký, 2015, s. 38). Podobnou manipulací je *luring* spočívající v tom, že útočnick nabízí odměny za zaslání intimních materiálů, popř. za osobní schůzku. Odměny mohou být ve formě peněz nebo dárků (Kožíšek a Písecký, 2016, s. 72-75)

S vylákáním intimních fotek či videí souvisí i pojem *Webcam trolling*, kdy pachatel používá falešnou identitu s pomocí softwaru promítajícího oběti videosmyčku. Místo něj tak oběť vidí mladou dívku nebo chlapce a útočnick se snadněji dostane k intimnímu materiálu. (Čech a Zvoníčková, 2017b, s. 53) V rámci prevence před tímto jevem je vhodné si všimnout, zda u

videa chybí zvuk, nebo požádat svůj protějšek o napsání textu, který na webkameru se svým obličejem v reálném čase ukáže.

Dále se kybergroomer snaží svou oběť izolovat od okolí. Zakazuje dospívajícímu říkat o svých problémech rodičům či přátelům s odůvodněním, že to stejně nepochopí a budou ho nenávidět, čímž se oběť na něm stává emočně závislou. (Szotkowski, Kopecký a Krejčí, 2013, s. 62-63) Kybergroomer také posuzuje rizika a doptává se oběti na umístění počítače, kdo další k němu má přístup apod. Snaží se tak předejít odhalení jeho činnosti rodiči dospívajícího. (Krčmářová, 2012, s. 94)

Během **třetí etapy** se útočník snaží vylákat oběť na osobní schůzku, na které má dojít na poslední etapu, a to napadení a zneužití dítěte (Kožíšek a Písecký, 2016, s. 72-75). Kybergroomer připravuje dospívajícího na věkový rozdíl, jelikož doteď vystupoval jako její vrstevník. Může kupříkladu napsat, že má od rodičů zákaz přístupu k počítači a že prozatím za něj bude psát starší bratr nebo že jej na schůzce vyzvedne tatínek. Následně vyzve oběť k osobnímu setkání a pokud je odmítnut, využívá citlivé materiály k vydírání oběti, např. že je ukáže rodičům nebo zveřejní na internetu.

Čtvrtou etapou je tedy osobní schůzka kybergroomera a oběti, přičemž první setkání může probíhat zcela nevinně. Útočník může přinést dárky, aby prohloubil vztah s obětí a přiměl ji přijít na další setkání, na kterém již následuje zneužití či jiné napadení oběti. Útoky mohou probíhat i opakovaně, obzvláště v případech, kdy je oběť vydírána intimními materiály. Tato etapa může skončit i smrtí oběti. (Szotkowski, Kopecký a Krejčí, 2013, s. 64-66) V následující kapitole pojednáváme o dopadech kybergroomingu na dospívajícího jedince konkrétněji.

2.3 Dopady kybergroomingu

Kybergrooming, stejně jako kyberšikana, zanechává negativní následky na svých obětech. Bohužel ne vždy má negativní dopad i na útočníka, jelikož ve většině případů oběť nechce v trestním řízení proti pachateli spolupracovat. Důvodem může být pocit studu nebo naopak se jedinec nepovažuje za oběť, jelikož posílal své intimní materiály útočnickovi dobrovolně za peníze. (Krčmářová, 2012, s. 55-56)

Kolouch (2016, s. 314) uvádí, že pachatel kybergroomingu může být v České republice trestně stíhán, pokud jeho jednání naplňuje skutkovou podstatu trestných činů uvedených

v trestním zákoníku, tedy např. v případě znásilnění (§185), vydírání (§175), pohlavním zneužíváním (§187) nebo ohrožování výchovy dítěte (§201).

Oběť kybergroomingu je vystavena dlouhodobému stresu v důsledku nuceného zasílání pornografických materiálů a sexuálního obnažování před webkamerou. Následkem může být naprostá izolace od okolí či sebevražda. (Krčmářová, 2012, s. 97)

Podle výzkumu Hulanové (2012, s. 122-124) oběť pociťuje zejména strach. Strach, že ji útočník osobně vyhledá a ublíží jí, dále o svou bezpečnost a ze zneužití zaslaných intimních materiálů. Bojí se se někomu svěřit a případné reakce rodičů a okolí. Někdy mívá oběť obavy i o útočníka, který jí vyhrožuje vlastní sebevraždou. Často se dospívající stydí za to, že s pachatelem probíral intimní témata, má špatné svědomí a cítí se psychicky i fyzicky vyčerpaný kvůli vzniklé situaci. Objevuje se u něj nejistota a beznaděj, jelikož neví, na koho se obrátit s prosbou o pomoc. Po zjištění pravé identity kybergroomera se jedinec cítí podvedeně a zmanipulovaně, přičemž tyto pocity doprovází vztek a naštvání.

Oběť po sexuálním zneužití vykazuje dlouhodobé psychické potíže a často u ní vznikají různé závislosti či poruchy chování. Dochází k narušení vztahu k sobě i k ostatním lidem, kdy se dotyčný uzavírá do sebe, nedůvěřuje druhým a v budoucnu mívá potíže v navazování partnerských vztahů. Mohou se rovněž objevit i somatické potíže, poruchy příjmu potravy, sebepoškozování, deprese a sebevražedné tendence. (Krčmářová, 2012, s. 95, 97) Mnohdy se stává, že oběť svou situaci neohlásí a ani se nikomu nesvěří, jelikož má strach z pomsty, ponížení anebo nechce útočníkovi ublížit (Kopecký, 2015, s. 42). Pro představu, jaké následky může kybergrooming zanechat na svých obětech, uvádíme níže některé ze skutečných případů z České republiky i zahraničí.

2.4 Některé případy kybergroomingu

Jedním ze skutečných případů kybergroomingu je případ pachatele, který vyhledával mladistvé chlapce ze sociálně slabšího prostředí a nabízel jim peníze za nahé fotky. Poté je vydíral a nutil k orálnímu a análnímu styku. Jeho první obětí byl chlapec z dětského domova, kterého znásilnil. Byl odsouzen na 8 let za sedm případů pohlavního zneužívání, třináct případů vydírání a za svádění k pohlavnímu styku. (Krčmářová, 2012, s. 93)

Dalším útočníkem byl pětaticetiletý muž z okresu Jičína, který se vydával na různých seznamkách za dvanáctiletého Ondru a navázal zde známost se stejně starou dívkou. Po získání

její důvěry ji požádal, aby se pro něj před webkamerou svlékla. Dívka mu vyhověla a ukazovala se mu v odvážných pózách. Na jejich konverzaci přišla její matka, která vše oznámila policii a dceři zakázala přístup k internetu. Během vyšetřování se zjistilo, že její dcera nebyla jedinou obětí útočnicka. (Hulanová, 2012, s. 95)

Szotkowski, Kopecný a Krejčí (2013, s. 68, 72) uvádí případ Petera Chapmana z Velké Británie, který byl odsouzen na doživotí za znásilnění a následné uškrcení 17leté dívky. Seznámil se s ní pod falešným profilem na sociální síti Facebook a vylákal ji na osobní setkání. Jeho internetový profil obsahoval až 3000 přátel, zejména žen ve věku od 13 do 31 let. Od některých svých obětí měl i intimní fotky a mimo jiné působil i na jiných sociálních sítích.

Příkladem pedofilní sítě kybergroomerů může být případ 14leté dívky z USA, která si dopisovala s dospělým mužem nejprve přes počítač a poté přes mobilní telefon. Následně zmizela a policisté při prohledávání jejího počítače narazili na síť pedofilů komunikující mezi Evropou a USA. Její únosce byl z Řecka, který si objednal nezletilou dívku z USA, vytvořil jí falešný pas a zaplatil její transport. Po pěti měsících byla dívka navrácena zpět domů a tvrdila, že svého únosce miluje. Po dlouhodobé terapeutické léčbě si však začala vzpomínat na fyzické a sexuální týrání, objevily se u ní myšlenky na sebevraždu a musela být hospitalizována na psychiatrii. (Berson, 2002 cit. podle Szotkowski, Kopecný a Krejčí, 2013, s. 67)

Jelikož hlavním cílem této diplomové práce je prokázat předpokládanou souvislost mezi mírou výskytu kybergroomingu a mírou sociálního začlenění do vrstevnické skupiny u žáků 2. stupně základních škol, věnujeme se v následující kapitole socializaci dospívajícího jedince do vrstevnické skupiny.

3 SOCIALIZACE DOSPÍVAJÍCÍHO JEDINCE DO VRSTEVNICKÉ SKUPINY

Pojem socializace neboli zespolečnění jedince představuje formování a růst osobnosti pod vlivem různých vnějších podnětů jako jsou výchova, prostředí, společenské klima aj. Zahrnuje vědomé i nevědomé vlivy působící na vývoj osobnosti. Je procesem, kterým se jedinec učí, čemu lidé v jeho kultuře či společnosti věří a jaké chování je od něj očekáváno. Jinými slovy si jedinec během socializace osvojuje vzorce chování a role ve společnosti v souladu se společenskými normami. (Jedlička, 2015, s. 14-15)

Hartl a Hartlová (2010, s. 537) definují socializaci jako proces začleňování jedince do společnosti, při kterém dochází k přijetí etických a právních norem. Je uskutečňována prostřednictvím socializačních činitelů jako je rodina, škola, vrstevnická skupina, média a společenské instituce (*Terminologický výkladový slovník zo sociálnej pedagogiky*, 2013, s. 305).

Socializace v období dospívání se vyznačuje osamostatňováním jedince od rodinných vazeb a začleňováním mezi vrstevníky. Dospívající hledá svou identitu, pochybuje o sobě samém, svém místě ve světě a často mívá strach z budoucnosti. (Krčmářová, 2012, s. 77)

V této kapitole charakterizujeme období dospívání z pohledu vývojové psychologie, popisujeme socializaci dospívajícího jedince v rámci vrstevnické skupiny a zaměřujeme se rovněž na socializaci dospívajícího jedince v online prostředí v souvislosti s kyberšikanou a kybergroomingem.

3.1 Charakteristika období dospívání z pohledu vývojové psychologie

V období dospívání prochází jedinec důležitými vývojovými změnami, které označujeme jako psychický vývoj jedince. Patří sem vývoj biosociální (tělesné změny), kognitivních funkcí (změna způsobu zpracování informací a uvažování), motivačně emoční složky (změna emočního prožívání) a psychosociální vývoj (socializace), který zahrnuje proměny osobnostních a sociálních charakteristik, rolí, mezilidských vztahů a chování. (Vágnerová, 2012, s. 11)

Hartl a Hartlová (2010, s. 13) charakterizují období dospívání jako období mezi pubescencí a dospělostí. Obvykle se rozděluje na ranou (11. až 15. let) a pozdní adolescenci (15. až 20. let). **Raná adolescence** je charakteristická značně viditelnými tělesnými změnami, které jsou spojené s pohlavním dozráváním (Vágnerová, 2012, s. 369), přičemž u dívek nastupují

tyto změny o něco dříve než u chlapců. Přítomné jsou rovněž hormonální změny a s nimi související časté střídání nálad, první menstruace u dívek a první ranní poluce u chlapců. V současné době můžeme pozorovat jev tzv. *sekulární akcelerace*, který je charakteristický celkovým zrychlením vývoje a růstu dětí a v souvislosti s tím i nárůstem průměrné hmotnosti a výšky. (Petrová, 2017 in Kolaříková, Petrová a Urbanovská, 2017, s. 42) Tělesná proměna se projevuje růstem postavy, změnou proporcí těla, sekundárními pohlavními znaky apod. (Vágnerová, 2012, s. 373).

Podle Piagetova (1970 cit. podle Vágnerová, 2012, s. 45) rozdělení kognitivního vývoje nastává v této etapě fáze formálních logických operací, která se vyznačuje schopností uvažovat hypoteticky, nezávisle na konkrétním vymezení problému a o reálných i nereálných možnostech. Dospívající dokáže myslet abstraktně a přemýšlet i o tom, co by mohlo nebo mělo být. Celkově během dospívání se myšlení jedince vyznačuje radikalismem (unáhlené hodnocení a získanou zkušenost prezentuje jako platný fakt), racionalismem (neuznává citové důvody lidského chování a lpí na rozumových zdůvodněních) a často měnícími se názory (Petrová, 2017 in Kolaříková, Petrová a Urbanovská, 2017, s. 48). Dochází rovněž ke změnám v morálním uvažování, snaží se o pochopení světa a jeho pravidel a ujasnění svých hodnot. Vyhledává nové zážitky a experimentuje s postoji, prožitky a názory.

Kromě fyziologických a kognitivních změn dochází rovněž k formování sexuální identity jedince. Dospívající hledají informace, rady a stále více si uvědomují vlastní sexualitu. (Křmářová, 2012, s. 78, 141) Dále v souvislosti s hormonálními změnami se objevují emoční výkyvy spojované často s impulzivitou a nedostatkem sebeovládání, které střídá apatie a nechuť k jakékoliv činnosti. Neradi projevují své city navenek, jelikož se bojí, že se ztrapní nebo poníží. Negativní reakce okolí na tělesné změny a jednání, ale i kritické hodnocení a názory od okolí mají dopad na sebehodnocení dospívajícího (Vágnerová, 2012, s. 371-374, 391), a proto je vhodné, aby rodiče byli empatičtí, nevnucovali se a poskytli mu podporu (Petrová, 2017 in Kolaříková, Petrová a Urbanovská, 2017, s. 46).

Přechod od rané adolescence k pozdní vymezuje ukončení povinné školní docházky a určení dalšího profesního směřování. V průběhu **pozdní adolescence** se fyzický vývoj ukončuje a dochází i ke stabilizaci emočního prožívání (Vágnerová, 2012, s. 393, 370). Dospívající jedinec přijímá normy a pravidla společnosti, ztotožňuje se se svými sociálními rolemi, začíná si vytvářet vlastní hodnoty a postoje a navazuje první partnerské vztahy. Jeho nejdůležitějším úkolem je však vytvoření vlastní identity, kdy si formuje vztah nejen k sobě samému, ale také k rodině, vrstevníkům a dalším lidem. (Čech a Zvoníčková, 2017a, s. 27, 30)

Erikson (1999 cit. podle Kolaříková, Petrová a Urbanovská, 2017, s. 49) uvádí, že se dospívající při hledání vlastní identity snaží socializovat mezi vrstevníky a citově se sblížit s někým jiným než rodiči. Postupně se tak separuje od rodiny a do popředí se tak dostávají vrstevníci před rodiči a jinými dospělými. Adolescenti se často dostávají do konfliktu s autoritami (rodiči, učiteli), zaujímají k nim kritické a odmítavé postavení, jsou schopni se s nimi dohadovat a akceptují je pouze, pokud si to podle nich zaslouží. Dokáží jim logicky argumentovat a oponovat a tím získávají pocit, že se jim mohou vyrovnat. (Vágnerová, 2012, s. 295, 369) Snaží se od nich odlišit (neupravené oblečení, módní výstřelky) a v chování a vzhledu co nejvíce napodobují vrstevníky. Stávají se součástí vrstevnických skupin a přijímají jejich hodnoty a normy. (Petrová, 2017 in Kolaříková, Petrová a Urbanovská, 2017, s. 50) Pokud proces vytváření vlastní identity neproběhne úspěšně, může dojít k odmítání sebe sama jako subjektu odlišného od ostatních, což v dalším vývoji vede k pocitům osamělosti a izolaci od okolí (Krčmářová, 2012, s. 141-142).

Ke konci období adolescence je dospívající čím dál více akceptovaný jako dospělý jedinec, z čehož vyplývají i určitá očekávání a odpovídající chování. Jedinec hledá své postavení ve společnosti, po dosažení zletilosti se stává způsobilým k právním úkonům a mění školní prostředí, kterému se musí přizpůsobit. Postupně se stabilizují vztahy s rodiči a okolím a vrstevnická skupina se pro něj stává zdrojem emoční a sociální podpory. (Vágnerová, 2012, s. 397-398) Průběh socializace do vrstevnické skupiny popisujeme v následujícím textu.

3.2 Socializace v rámci vrstevnické skupiny

Pro dospívajícího jedince jsou vrstevníci nezastupitelní. Společně tvoří malé party, ať už dívčí nebo chlapecké, které jsou charakteristické vysokou soudržností a vůdcem, ke kterému ostatní členové vzhlížejí. Vrstevnická skupina plní v období dospívání zejména komunikační funkci a jednotlivý členové mezi sebou sdílí své pocity a nejistoty. (Macek, 2003, s. 57) Členové skupiny mají společné zážitky, jsou k sobě empatictí, a především se mezi sebou tolerují a považují za rovnocenné bytosti (Jedlička, 2015, s. 40). Vrstevnická skupina rovněž pomáhá dospívajícímu zvládnout období fyzických, psychických a sociálních změn, jelikož si jedinec uvědomuje, že podobné změny prožívá i jeho okolí. (Macek, 2003, s. 58)

Vágnerová (2012, s. 423-424, 430) uvádí, že se adolescent definuje příslušností k vrstevnické skupině prostřednictvím **skupinové identity**, která mu napomáhá v procesu osamostatňování, tj. **individuální identity**. Ve skupině cítí jistotu, společně s dalšími členy skupiny

experimentuje s řešením různých situací a učí se různým sociálním strategiím. Porovnává své zkušenosti, názory a postoje s ostatními a uvědomuje si tak svou odlišnost nebo naopak podobnost, což ve výsledku vede k lepšímu sebepoznání. Dále konkrétněji vymezuje průběh začleňování jedince do vrstevnické skupiny v souvislosti s rozvojem identity dospívajícího:

- dospívající vstoupí do vrstevnické skupiny a adaptuje se na ni,
- přijme skupinovou identitu, kdy přijímá skupinové normy, ztotožní se s ní a je vůči ní konformní,
- postupně se odpoutává a osamostatňuje, tedy již není tak konformní a je více kritický ke skupinovým normám, názorům a vztahům.

Adolescent se cítí dobře, pokud je ostatními přijímán a oceňován, což posiluje jeho pocit významnosti a sebehodnocení. (Macek, 2003, s. 57) Oblíbenost ve vrstevnické skupině je pro něj důležitá a je pro něj rozhodující, co si o něm ostatní myslí (Jedlička, 2015, s. 42). Pokud se stane, že není vrstevnickou skupinou přijat, může se snažit zavděčit uplácením nebo lichocením. Může se také stát, že se dospívající ocitne ve skupině, která vykazuje znaky rizikového chování, a to jen proto, aby někam patřil. Pozice, kterou ve skupině zastává, je součástí jeho identity, a proto je vůči daným normám velmi konformní a je schopen udělat cokoli, aby si danou pozici zasloužil. (Vágnerová, 2012, s. 425, 427) Přijetí norem a hodnot různých delikventních či jinak rizikových skupin může mít negativní dopad na jeho následující jednání, např. utíká z domu, chodí za školu nebo experimentuje s alkoholem a jinými návykovými látkami (Čech a Zvoníčková, 2017a, s. 26-27).

Bohužel se v současné době často stává, že vrstevnickou skupinu nahrazují moderní technologie, online prostředí a hry (Jedlička, 2015, s. 43), a proto v následujícím textu popisujeme průběh socializace dospívajícího jedince v online prostředí.

3.3 Socializace v online prostředí

Online prostředí může být nápomocné při objevování vlastní identity a experimentování s ní. Adolescent zde může hledat odpovědi na existenciální otázky, ale také anonymně projevat svou agresivitu a potlačovanou frustraci, která je pro dané období typická. Prostřednictvím internetu se snaží někam patřit a s někým se identifikovat. (Krčmářová, 2012, s. 79)

Podle Ciklové (2014, s. 75) online prostředí uspokojuje základní lidské potřeby jako potřebu bezpečí (doma u počítače se cítíme bezpečně), sounáležitosti (jsme členy mnoha skupin na sociálních sítích), uznání (ostatní uživatelé uznávají naše názory) a seberealizace (to, co

nelze dělat v reálném životě, lze dělat na internetu). Dospívající zde může mít jakoukoliv přezdívku a pod pocitem anonymity se chová tak, jak by se v reálném životě chovat nedokázal, např. stydlivý jedinec se na internetu stane mnohem odvážnějším. Dále si může psát s kým chce, experimentovat s nedosažitelnými podobami sebe sama (radikální názory, změna sexuální identity), a především se v tomto prostředí neobjevují rodiče či jiné autority. (Vágnerová, 2012, s. 468-469) Udržování sociálních kontaktů prostřednictvím internetu může vést k lepší sociální pozici a zvýšení sebehodnocení (Černá, 2013, s. 15).

Vrstevnické skupiny z reálného života si stanovují normy chování svých členů i v online prostředí na různých webových skupinách a stránkách. Mezi takové normy můžeme zařadit hodnocení vzhledu, zájmů a vlastnictví (hry, mobilního telefonu). Následně podle těchto norem posuzují, se kterými dospívajícími se mohou přátelit a které ze skupiny vyloučí. Kyberšikana může vzniknout jako důsledek úzkosti z tohoto vyloučení, kdy se jedinec bojí, že svými vrstevníky nebude přijat. Ze strachu se tak začne podílet na vyloučení jiného člena skupiny, ať už v reálném či internetovém světě. (Zábrodská, 2016 in Janošová et al., 2016 s. 52-53)

Dospívající zkouší experimentovat s různými rolemi, avšak i to může mít negativní následky, např. když si zkouší roli kyberagresora, na kterou by si v reálném světě netroufl. Tento jev se nazývá **online disinhibice** a znamená ztrátu zábrán v komunikaci, která by jinak nebyla možná. (Černá, 2013, s. 15) Projevuje se pudovým chováním, impulzivností a zvýšenou zvědavostí. Jedinec má pocit, že je vše dovoleno a nepocituje zodpovědnost za své chování. (Vybíral, 2002 cit. podle Šmahaj, 2014, s. 22-23) Jedná se o situace, kdy adolescent pošle nebo napíše věci, které by mu za normálních okolností přišly jako přehnané. Rozdělujeme pozitivní disinhibici, tj. ve smyslu podporujícího a chápajícího chování, a negativní jako je agrese, nenávist, výhrůžky a navštěvování stránek s násilím či pornografií. (Černá, 2013, s. 15)

Pro dospívající je charakteristická potřeba riskovat a snížená schopnost rozpoznat rizikové situace. V online prostředí tak nemají zábrany v navazování kontaktů s cizími lidmi, což je činí více zranitelnějšími než ostatní uživatele. (Krčmářová, 2012, s. 142)

V následující a zároveň poslední kapitole teoretické části této diplomové práce vymezujeme, jak se před uvedenými rizikovými jevy preventivně chránit.

4 PREVENCE KYBERŠIKANY A PŘÍBUZNÝCH FENOMÉNU

V dnešní době sociálních sítí si rodiče ani děti neuvědomují rizika jejich užívání. Mnoho rodičů netuší, co jejich děti na internetu dělají, že kupříkladu uvádí citlivé informace jako svou adresu, věk nebo v horších případech sdílí své intimní fotky a fotky celého obličeje. Tyto materiály poskytují kyberútočnickům cenné informace až ke dveřím vytipované oběti. Preventivní opatření rodičů je většinou zúžené na varování před cizími lidmi na ulici, avšak nejen v reálném světě hrozí nebezpečí. (Hulanová, 2012, s. 94)

V následující kapitole charakterizujeme pojem prevence a popisujeme její rozdělení. Dále vymezujeme prevenci podle úrovní, na kterých je realizována, a to na prevenci v rodině, ve škole a na úrovni společnosti. Podrobněji popisujeme prevenci u dospívajícího jedince a úlohu sociálního pedagoga v prevenci těchto rizikových jevů.

4.1 Rozdělení prevence

Pojem prevence charakterizuje Ciklová (2014, s. 8) jako soubor aktivit podporujících pozitivní chování a předcházejících negativním jevům z různých oblastí. Prevenci můžeme obecně rozdělit na primární, sekundární a terciární.

Primární prevence se zaměřuje na celou populaci, tj. orientuje se na skupiny, celou společnost či jednotlivce, u kterých se zatím nevyskytla žádná forma rizikového chování. Příkladem mohou být preventivní programy realizované na školách. (Kocourková a Šafránková, 2014, s. 31) Patří do ní prevence nespecifická, jež je zaměřená na rozvoj sociálních a komunikačních kompetencí, zvyšování odolnosti vůči zátěži a kvalitní trávení volného času, a specifická spočívající v předcházení jednotlivých problémových jevů. Je realizovaná formou besed, přednášek a brožur a pro představu se jedná o prevenci proti šikaně a kyberšikaně, rasismu či drogovým závislostem. (Jedlička, 2015, s. 68-69) Specifická primární prevence může být zaměřená na celou populaci, dále selektivní, jejíž cílem jsou osoby ohrožené vznikem rizikového chování jako jsou třeba děti ze sociálně vyloučených lokalit, a indikovaná. Ta pracuje s jedinci již vykazujícími rizikové chování a rovněž předchází prevenci sekundární.

Sekundární prevence se zabývá rizikovými jedinci a skupinami ohroženými sociálně patologickými jevy a potencionálními pachateli či oběťmi trestné činnosti jako jsou drogově závislí, děti ulice aj. (Hoferková, Kraus a Bělík, 2017, s. 130-132) Jejím cílem je včasné pod-

chycení již existujícího rizikového chování a zabránění dalšímu patologickému vývoji tohoto chování. Příkladem sekundární prevence mohou být nízkoprahová zařízení a pedagogicko-psychologické poradny. (Kocourková a Šafránková, 2014, s. 31)

Terciární prevence spočívá, na rozdíl od předchozích dvou rozdělení, v resocializaci již narušených jedinců a minimalizování dopadů jejich chování na společnost (Hoferková, Kraus a Bělík, 2017, s. 130-132). Jejím účelem je zabránit recidivě rizikového chování a probíhá formou např. doléčovacích programů u drogově závislých (Kocourková a Šafránková, 2014, s. 31).

Dospívající většinou nemají dostatek informací týkajících se prevence kyberšikany. Považujeme za důležité, aby se dozvěděli o rizicích spojených s pohybem v online prostředí a jak se před nimi bránit. Také by si měli být vědomi důsledků kyberšikany jak pro oběť, tak pro útočníka. (Rogers, 2011, s. 33) Prevence tohoto rizikového jevu a podobných fenoménů by měla probíhat nejen na školské a společenské úrovni, ale také v rodině dospívajícího, kde tráví nejvíce svého volného času (Burdová a Traxler, 2015, s. 6).

4.2 Prevence na úrovni rodiny

Prevence kyberšikany a příbuzných fenoménů začíná již v rodině dospívajícího. Rodiče by si s ním měli povídat o jeho online aktivitách a sdílení příspěvků a informovat jej o rizicích užívání internetu a jejich předcházení již od útlého dětství. (Černá, 2013, s. 127) Je důležité, aby děti znaly pravidla netikety, tj. etikety chování na internetu, měly úctu k druhým lidem a dostatek empatie (Burdová a Traxler, 2015, s. 14). Rovněž samotní rodiče by se měli v této oblasti průběžně vzdělávat a zajímat se o aktivity svých dětí v online prostředí. Společně s dětmi by si měli stanovit hranice a pravidla při používání internetu a omezit jeho čas zde strávený.

Pro monitorování činnosti dítěte na internetu, existují různé programy rodičovské kontroly, tzv. **parental control**. Zahrnují technické nástroje preventivních opatření, s jejichž pomocí lze sledovat, jaké webové stránky dítě navštěvuje, dále blokují a filtrují nedovolený obsah a omezují přístup k určitým datům. (Krčmářová, 2012, s. 56, 62, 64) Mezi nejpoužívanější programy na hlídání dětí patří program *Safe Kids* a *Norton Online Family*, které kromě sledování aktivity dětí na internetu ukazují také aktuální polohu dítěte na mapě a chrání jej před online riziky (Kohout, 2017, s. 100-101).

Centrum bezpečnosti pro rodiče a děti pod záštitou Google poskytuje zejména rodičům, ale i pedagogům, účinné nástroje umožňující regulaci aktivit dětí v online prostředí a vybírajících pro ně vhodný obsah. Tyto nástroje filtrují webové stránky například se sexuální tematikou. (Prevence kyberšikany, ©2012)

V rámci prevence by rodiče měli své děti informovat o možnostech blokování na sociálních sítích a také o nereagování na žádosti o přátelství od lidí, které v reálném světě neznají (Rogers, 2011, s. 36). Dospívající by měli být schopni dohledat si informace o člověku, se kterým si přes internet píše a nikdy předtím se neviděli, např. porovnáváním fotek ve vyhledávači a vyhledáním informací z jeho profilu. (Kožíšek a Písecký, 2016, s. 61)

Každý rodič by měl být schopen rozpoznat, zda jeho dítě nevykazuje projevy a znaky typické pro oběť kyberšikanování jako je zhoršení prospěchu ve škole, vyhýbání se technologiím, časté nevolnosti nebo nepřátelství vůči vrstevníkům (Černá, 2013, s. 128). Pokud zjistí, že je jejich dítě obětí kyberšikany či jiného fenoménu, měli by vědět, jak dítěti mohou pomoci. Nejlepší strategií je ihned ukončit komunikaci s útočníkem, ignorovat jeho další útoky a zablokovat mu přístup k účtu a mobilnímu telefonu. Je důležité nemazat konverzaci a jiné důkazy, ale uložit je a vytisknout. Dalším krokem je kontaktování odborníků zabývajících se tímto jevem, školy, střediska výchovné péče nebo policie a domluvit se na dalším postupu. (Rogers, 2011, s. 8-9)

Nízká informovanost dospívajících a rodičů o kyberšikaně a dalších nebezpečných komunikačních praktikách zapříčiňuje rizikové chování v online prostředí a může zvyšovat počet obětí i útočníků, jenž neznají důsledky svého chování (Sztokowski, Kopecký a Krejčí, 2013, s. 20).

4.3 Prevence na úrovni školy

Každá škola musí povinně vytvářet **Minimální preventivní program**. Jedná se o program prevence rizikového chování žáků, podle kterého by škola měla utvářet bezpečné prostředí a eliminovat sociálně patologické jevy ohrožující žáky, pedagogy a celkově společnost. Jeho cílem je vytvářet potřebné předpoklady pro realizaci preventivních metod a aktivit, uplatňování zdravého životního stylu ve škole a zařazování etické a právní výchovy do vzdělávání. (Jedlička, 2015, s. 367-368) Jeho součástí je **Program proti šikanování**, který vytváří školní metodik prevence a je zaměřený na řešení šikany prostřednictvím specifické primární a sekundární prevence. Patří sem prevence v třídních hodinách i během výuky, spolupráce

školy se specializovanými preventivními zařízeními a rodiči, společný postup při řešení šikánování a další. (Ciklová, 2014, s. 23, 66) Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vydává rovněž metodická doporučení pro pedagogické pracovníky obsahující postupy, jak se zachovat při výskytu konkrétní formy rizikového chování dětí a mládeže (Metodické dokumenty, ©2013-2019).

Celkově by škola měla podporovat a vytvářet podmínky pro rozvoj osobnosti žáků a jejich sociálních dovedností, podporovat vzdělávání celé populace a posilovat činnost sociální prevence (Hoferková, Kraus a Bělík, 2017, s. 135). Dále by měla kompenzovat negativní vliv rodiny a mít efektivní preventivní opatření, jež jsou podmíněná systematickou a plánovanou přípravou a praxí pracovníků realizujících tuto prevenci (Laca a Laca, 2014, s. 46-47). Měla by zvyšovat povědomí o výskytu kyberšikany a bezpečném používání internetu, zajišťovat preventivní programy proti šikaně i kyberšikaně a vysvětlit žákům, na koho se mohou obrátit, pokud se sami stanou obětí nebo svědky těchto rizikových jevů (Černá, 2013, s. 133-135).

Fraňová (2010, s. 181) ve své studii podotýká, že jednou z možností, jak se bránit před danými rizikovými jevy je rozvoj takových postojů a dovedností, díky kterým budou žáci připraveni aktivně pomoci oběti kyberšikany i šikany. Jednou z nich je schopnost empatie, tedy vcítění se do pocitů druhého člověka. Důležitost rozvoje empatie u dospívajících prokázal rovněž výzkum studentů středních škol z roku 2011, z jehož výsledků vyplynulo, že nedostatek empatie může být rizikovým faktorem pro rozvoj kyberšikany. (Steffgen et al., 2011, s. 643, 647)

Podle Ciklové (2014, s. 85) by měla být ve škole jasně stanovená pravidla užívání internetu a mobilních telefonů během výuky i o přestávkách a dále by měl být omezen přístup žáků na sociální sítě během výuky. Žáci by si měli být vědomi, že všechny formy kyberšikany jsou nepřijatelné, a to i v případě, kdy se odehrávají mimo školní prostředí a narušují tak zdravé klima školy (Kavalír, 2009, s. 46). Pedagogové mohou zasáhnout do již probíhající kyberšikany, pokud se odehrává přímo na půdě školy nebo ve výuce. V případě, že se kyberšikana odehrává mimo školu, tak mohou poradit rodičům, na koho se dále obrátit, jak se chránit, jak zajistit důkazy atd. Je také důležité, aby zmapovali vztahy mezi žáky ve třídě, ze které oběť pochází, a zjistili, zda zde neprobíhá i běžná šikana. (Rogers, 2011, s. 9)

Účinná prevence by měla podle Čecha a Zvoníčkové (2017, s. 8-9) být dlouhodobá a systematická, včasná, interaktivní a podporující zapojení dětí a vyjadřování jejich názorů a zkušeností k danému tématu. Měla by obsahovat nejen informace, ale také aktivity přizpůsobené věku dětí a využívající skupinovou dynamiku třídy. Završník (2017, s. 29) považuje za nejúčinnější preventivní a vzdělávací opatření taková, do kterých jsou zapojeni pedagogové, ředitelé škol i žáci v kombinaci s technologickými opatřeními.

Szotkowski, Kopecký a Krejčí (2013, s. 141-142) doporučují kombinovat přímou edukaci, která je zaměřená na ohroženou skupinu a osoby pracující s touto skupinou, s mediálními kampaněmi zahrnujícími fenomény jako je kyberšikana a kybergrooming. Dále upřesňují, že prostřednictvím přímé terénní edukace lze dosáhnout informovanosti o sociálně patologickém chování v online prostředí u cílových skupin. Touto formou prevence rizikového chování v online prostředí se zabývá např. PRVoK, které konkrétněji popisujeme v následujícím textu.

4.4 Prevence na úrovni společnosti

Prevenčí rizikových jevů v online prostředí na úrovni společnosti se zabývají různé preventivní programy a projekty. Níže uvádíme pro příklad některé z nich v souvislosti s kyberšikanou a kybergroomingem. Prvním je **Národní centrum bezpečnějšího internetu**. Jedná se o neziskové sdružení, které má za cíl zvyšovat povědomí o rizicích online komunikace, napomáhat předcházení a snižování rizik spojených s online prostředím a osvojování netických norem. Jeho činnost je zaměřena na pomoc dětem, které se ocitli v rizikové situaci spojené s internetovým prostředím, a na vzdělávání a školení v této oblasti a prevenci internetové kriminality. (Rogers, 2011, s. 16) Dále rovněž podporuje výzkum problematiky bezpečnějšího internetu, vytváří knihovnu výukových a metodických dokumentů týkajících se online komunikace a přehled osvědčených postupů v dané oblasti (Národní centrum bezpečnějšího internetu, ©2019). Pod NCBI patří aktivity jako je *Safeinternet*, *Bezpečně online*, *Linka pomoci* aj.

Další projekt se nazývá **Internetem Bezpečně**, jehož cílem je zvýšení povědomí uživatelů o rizicích v online prostředí. Prostřednictvím svých webových stránek a vzdělávacích akcí informuje o nových internetových hrozbách a snaží se tak předejít následkům těchto hrozeb. Cílovou skupinou jsou děti a mládež, rodiče, handicapovaní, pedagogové, pracovníci v ob-

lasti prevence a mnoho dalších. (Kohout, 2017, s. 146) Podobným projektem je rovněž **Bezpečně na internetu**, který realizuje kromě webových stránek i různé semináře zaměřené především na vzdělávání rodičů v oblasti online rizik a informace o tom, jak před nimi sebe i své děti chránit (Burdová a Traxler, 2015, s. 4).

Preventivní programy pro školy související s prevencí rizikového chování dětí a mládeže organizuje krizové centrum THEIA prostřednictvím Centra primární prevence. Jedním z těchto programů je program **Kyberšikana a virtuální svět pro 7. třídy**, který je zaměřený na rizikové chování a komunikaci na sociálních sítích a na nebezpečí spojená s užíváním IT techniky. Probíhá formou aktivní besedy s prezentací, kazuistikami a společnou diskuzí. Hlavním cílem programu je prevence nežádoucích jevů spojených s užíváním sociálních sítí a jejich předcházení. (Čech a Zvoníčková, 2017a, s. 56-57) Snížení výskytu šikany a kyberšikany na školách má za cíl také projekt **Minimalizace šikany** realizovaný občanským sdružením AISIS. Kromě besed a jiných preventivních aktivit poskytuje i vzdělávání pedagogů v dané oblasti. (Rogers, 2011, s. 14)

Již výše zmíněný PRVoK realizuje preventivní projekt s názvem **Projekt E-Bezpečí** (Hoferková, Kraus a Bělík, 2017, s. 87), jehož hlavní činností je nespécifická primární prevence v souvislosti s riziky komunikačních technologií (Kožíšek a Písecký, 2016, s. 146). Dále také mapuje a analyzuje nebezpečné komunikační praktiky v online prostředí a vzdělává děti, mladistvé i pedagogy v oblasti prevence a řešení kyberšikany a dalších projevů rizikového chování na internetu. Provozuje rovněž internetovou poradnu a výzkumnou činnost. (Rogers, 2011, s. 16)

Internetový obsah týkající se kybergroomingu, tj. obsah lákající nezletilé jedince k pohlavnímu styku a jiným formám sexuálního zneužívání, lze nahlásit na webových stránkách **stoponline.cz** (Co hlásit, ©2018). Další anonymní pomoc v oblasti kyberšikany a kybergroomingu nabízí pro žáky základních i středních škol byla nově vyvinuta webová platforma **Nenech to být**, jejímž prostřednictvím mohou svědci a oběti šikany i kyberšikany dané jednání anonymně nahlásit. Získané informace se dostanou k pedagogům školy, které se problémem týká. (Nenech to být, ©2019)

Celkově spadá prevence bezpečnosti v online prostředí do prevence kriminality koordinované Ministerstvem vnitra a do prevence rizikového chování koordinované Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (Sztokowski, Kopecký a Krejčí, 2013, s. 141).

Z uvedených příkladů je patrné, že možností, na koho se obrátit v případě kyberšikanování či kybergroomingu, je mnoho. Nicméně také prevence u samotného dospívajícího jedince je důležitá a tudíž se jí věnujeme v následující podkapitole.

4.5 Prevence u dospívajícího jedince

Černá (2013, s. 107-110) uvádí, že dospívající jedinec se může před kyberšikanou a dalšími rizikovými jevy v online prostředí bránit s pomocí reaktivní a preventivní strategie. **Reaktivní strategie** spočívá například ve vyhýbání se (vymazání uživatelského účtu, blokování agresora, ignorování situace), přijetí (kyberšikana jako součást života a smíření s ní), ospravedlnění (hledání důvodů, proč se kyberšikanou nezabývat) a vyhledávání podpory v okolí (svěřit se a zapojit další lidi do řešení). **Preventivní strategie** by měly zabránit vzniku kyberšikany a patří sem osobní promluva o rizikové komunikaci v online prostředí, dále zvyšování povědomí o dané problematice a vědomí o tom, že kyberšikana existuje a nelze se jí zcela vyhnout. Existují ovšem různé možnosti, jak se před ní ochránit, např. pomocí nastavení technologií (blokování, zabezpečení uživatelských účtů), vyhýbáním se agresorovi a jeho ignorací či vyhledáním sociální podpory a pomoci.

Jednou z nejběžnějších forem anonymní pomoci, na kterou se mohou dospívající obrátit, je **Linka bezpečí**. Poskytuje telefonickou krizovou pomoc a poradenství dětem a mladistvým v tíšňové životní situaci. Je dostupná 24 hodin denně po celý rok jak telefonicky, tak na e-mailu a chatu.

Celkově by děti a dospívající neměly v online prostředí sdělovat adresu svého bydliště či školy, kterou navštěvují, sdílet o sobě informace, které nechtějí, aby vidělo velké množství lidí, a také neprozrazovat svá internetová hesla (Krčmářová, 2012, s. 98-99). Jednou z nejzákladnějších prevencí na ochranu proti online rizikovým jevům je vytvoření si dostatečně silného hesla, dále nastavení soukromí na sociálních sítích (zobrazení příspěvků jen přátelům) a zakázat uvádění polohy, kde se jedinec nachází. Rovněž je vhodné dospívající upozornit, aby si dávali pozor, jaké fotografie a videa sdílí na sociálních sítích nebo v soukromých zprávách, a to zejména lidem, které znají pouze přes internet. (Stowell, 2017, s. 15, 25, 30) Obecně by v online prostředí neměli sdělovat nic, co by v reálném světě neřekli cizímu člověku na ulici (Čech a Zvoníčková, 2017a, s. 117).

V rámci prevence a ochrany před kybergroomingem je důležité, aby se mladiství nefotili a nenatáčeli nazí nebo ve spodním prádle, popř. neukazovali na takových materiálech svůj

obličej. Svému internetovému příteli by neměli psát, kde se zrovna nachází anebo kdy a kam pojedou. (Kožíšek a Písecký, 2016, s. 59-61) Dospívající by měli znát varovné signály rizikové online komunikace jako jsou lichotky, podněcování ke změně tématu konverzace na něco sexuálního, kladení otázek týkajících se těla, prosby o zachování konverzace v tajnosti, příliš společných zájmů a odrazování od rodiny a přátel. Před osobní schůzkou s člověkem, kterého znají jen přes internet, by měli tuto skutečnost oznámit rodičům a poradit se s nimi, popř. by měli jít na setkání v jejich doprovodu. (Stowell, 2017, s. 36, 117).

V předchozím textu jsme vymezili možnosti prevence kyberšikany a kybergroomingu na úrovni rodiny, školy, společnosti a u dospívajícího jedince. Jelikož zmíněné jevy souvisí s rizikovým chováním dětí a mládeže, považujeme za nezbytné objasnit důležitost pozice sociálního pedagoga v souvislosti s prevencí rizikového chování na školách.

4.6 Úloha sociálního pedagoga v prevenci rizikového chování

Osobnost sociálního pedagoga definuje Kraus (2014 cit. podle Blašítková, 2015, s. 20) jako pracovníka, který na profesionální úrovni řídí a organizuje výchovný proces. Na vychovávané subjekty působí v rovině integrační, tj. zaměřuje se na osoby v krizových životních situacích a psychosociálním ohrožení, a rozvojové, kdy podporuje a upevňuje žádoucí rozvoj osobnosti. Sociální pedagog se mimo jiné zabývá také sociálně patologickými jevy, a to zejména jejich prevencí u ohrožených či jinak znevýhodněných skupin dětí, mládeže a dospělých (*Terminologický výkladový slovník zo sociálnej pedagogiky*, 2013, s. 328-329).

Sociální pedagog by měl při plánování a realizaci preventivních aktivit znát cílovou skupinu, jednat s dospívajícími na partnerské úrovni, být přirozený, spojovat teoretické poznatky s realitou, vzbuzovat důvěru a zbytečně mladistvé nezastrašovat. Osobnostní vlastnosti a komunikační dovednosti jsou rovněž pro úspěšné vedení preventivních aktivit důležité. Dospívající ocení zejména smysl pro humor, empatii a toleranci. (Jedlička, 2015, s. 68)

I přestože pozice sociálního pedagoga ve školství prozatím není v České republice legislativně ukotvena (Bělík a Hoferková, 2016, s. 68), objevují se odborné názory zdůrazňující nutnost vytvoření pozice sociálního pedagoga na půdě školy v souvislosti prevence sociálně patologických jevů a rizikového chování. Příkladem může být Blašítková (2015, s. 22, 25), která klade důraz na spolupráci sociálního pedagoga se školním metodikem prevence, jelikož jejich vzájemná kooperace je důležitá pro odhalování příčin vzniku určitého rizikového chování. Uvádí, že společně mohou vytvářet Minimální preventivní program školy, postupy

při řešení již vzniklých situací a spolupracovat s rodiči žáků. Sociální pedagog podle ní může pomoci odhalit rizikové chování vyskytující se na dané škole.

V souvislosti s nárůstem sociálně patologických jevů bývá zdůrazňována důležitost pozice sociálního pedagoga v rámci prevence těchto jevů na školách, jelikož sociální pedagog je oproti ostatním pedagogickým pracovníkům odborně připraven na realizaci primární a sekundární prevence na školách. (Laca a Laca, 2014, s. 54-55) Široké uplatnění sociálního pedagoga v současném školství potvrzuje i výzkum pracovníků katedry Sociální pedagogiky pedagogické fakulty Masarykovy Univerzity z roku 2014. Ukázalo se, že sociální pedagog vstupuje nejen do mimoškolní výchovy, ale také do oblasti sociální patologie, sociální práce apod. (Gulová, Kurowski a Soják, 2014, s. 130-131)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 DESIGN VÝZKUMU

V této kapitole definujeme cíle výzkumu, stanovujeme výzkumné otázky a formulujeme hypotézu. Dále charakterizujeme výzkumné šetření a metodu sběru dat, popisujeme výzkumný soubor a způsob, jakým budeme získaná data zpracovávat.

Doposud bylo realizováno mnoho výzkumů týkajících se problematiky kyberšikany a kybergroomingu, což dokazuje aktuálnost a závažnost těchto jevů. V teoretické části této diplomové práce uvádíme výsledky některých z nich. V našem výzkumném šetření se zabýváme zkoumáním souvislosti mezi mírou výskytu kybergroomingu a mírou sociálního začlenění do vrstevnické skupiny u žáků 2. stupně základních škol, a to z důvodu, že předpokládáme určitou míru souvislosti mezi těmito jevy.

Rozvoj informačních a komunikačních technologií přenáší sociální život dětí a mladistvých do online prostředí, které nemusí mít vždy pozitivní dopad, ale nese s sebou i rizika jako jsou námi již zmiňované jevy. Sociálně vyloučení jedinci mohou hledat na internetu nová přátelství, která v reálném světě nemají a neznalost daných rizik může mít negativní dopad na jejich další fyzický, psychický i sociální vývoj. Osobním důvodem realizace výzkumného šetření je zájem o problematiku sociálně patologických jevů a rizikového chování dětí a mládeže a také návaznost na bakalářskou práci, která pojednávala o jednom z dalších okruhů rizikového chování dětí mládeže, a to o poruchách příjmu potravy.

5.1 Cíle výzkumu

Hlavním cílem praktické části této diplomové práce je **zjistit, jaká je míra výskytu kybergroomingu v souvislosti s mírou sociálního začlenění do vrstevnické skupiny u žáků 2. stupně základních škol**. Cílem je zjistit odpovědi na níže uvedené výzkumné otázky a ověřit stanovenou hypotézu.

Dílčí cíle výzkumného šetření byly stanoveny následovně:

1. Zjistit míru výskytu kybergroomingu u žáků 2. stupně základních škol.
2. Zjistit míru sociálního začlenění do vrstevnické skupiny u žáků 2. stupně základních škol.
3. Zjistit, jaká je souvislost mezi mírou výskytu kybergroomingu a mírou sociálního začlenění do vrstevnické skupiny u žáků 2. stupně základních škol.

5.2 Výzkumné otázky a formulace hypotézy

Před samotným sběrem dat byly podle stanovených dílčích cílů **sestaveny tři hlavní výzkumné otázky a hypotéza**. Jedná se o deskriptivní výzkumné otázky, přičemž třetí výzkumná otázka je relační a na jejím základě byla formulována věcná hypotéza.

VO1: Jaká je míra výskytu kybergroomingu u žáků 2. stupně základních škol?

VO2: Jaká je míra sociálního začlenění do vrstevnické skupiny u žáků 2. stupně základních škol?

VO3: Jaká je souvislost mezi mírou výskytu kybergroomingu a mírou sociálního začlenění do vrstevnické skupiny u žáků 2. stupně základních škol?

H1: Předpokládáme, že existuje souvislost mezi mírou výskytu kybergroomingu a mírou sociálního začlenění do vrstevnické skupiny u žáků 2. stupně základních škol.

5.3 Výzkumné šetření a metoda sběru dat

Jako techniku výzkumného šetření jsme zvolili kvantitativní výzkum. Podle Gavory (2000, s. 31 a 32) pracujeme v kvantitativním výzkumu s číselnými údaji, zjišťujeme množství, frekvenci nebo míru výskytu jevů. Získaná data se dají statisticky zpracovat a dokážeme podle nich vysvětlit příčiny existence nebo změn jevů. Výsledky kvantitativních výzkumů lze zevšeobecnit na celou populaci.

Ke sběru dat jsme použili kvantitativní metodu dotazníkového šetření. Dotazník lze charakterizovat jako způsob písemného kladení otázek a získávání odpovědí (Gavora, 2000, s. 99). Jedná o soustavu předem připravených otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které respondent odpovídá písemně. Pozitivně bývá hodnocena jeho anonymita, jelikož tak můžeme získat většinou pravdivé údaje a respondenti mají jistotu, že zjištěná data nebudou zneužita. Na druhou stranu však může svádět k nezodpovědnému vyplňování. (Chráška, 2007, s. 163, 175)

V našem výzkumném šetření jsme zvolili dotazník (viz příloha P1) složený ze dvou hlavních oblastí podle stanovených výzkumných otázek, a to na oblast s položkami zaměřenými na zjišťování míry výskytu kybergroomingu u žáků 2. stupně základních škol a s položkami na zjišťování míry sociálního začlenění do vrstevnické skupiny u žáků 2. stupně základních škol. Položky mají podobu výroků s hodnotícími škálami, jelikož zjišťujeme míru výskytu

zkoumaného jevu a míru sociálního začlenění. Konkrétně se jedná o *Likertovy škály*, u kterých se po respondentovi požaduje, aby vyjádřil míru souhlasu či nesouhlasu s daným výrokem na hodnotící škále, tj. zaznamenáním příslušného čísla na škále (Chrásková, 2007, s. 167).

Dotazník se skládá celkem z 24 položek rozdělených podle výše uvedených dvou oblastí. Začátek dotazníku tvoří úvodní část seznamující respondenty s jeho účelem a anonymitou. Pokyny pro vyplnění jsou vždy uvedené na začátku jednotlivých oblastí. Rovněž jsou zde situovány uzavřené položky zaměřené na zjištění demografických údajů o respondentech, tedy jejich pohlaví a věku.

První oblast dotazníku je tvořena 14 výroky vlastní konstrukce s hodnotícími škálami, které slouží ke zjištění míry výskytu kybergroomingu. Během sestavování těchto položek jsme se inspirovali dotazníky z již uskutečněných výzkumů Projektu E-Bezpečí *Nebezpečí internetové komunikace III* a *Nebezpečí internetové komunikace IV*. Respondenti zde zaznamenávají své odpovědi na škále složené z pěti možností, a to od rozhodně nesouhlasím (1) po rozhodně souhlasím (5). Čím vyšší byla hodnota jejich hodnocení, tím vyšší byla míra výskytu kybergroomingu. První oblast dotazníku obsahuje také reverzní položky, tj. s přechýlenou hodnotou, a jedná se o položky č. 3 a 12. Poslední položka této oblasti se týká informovanosti respondentů o zkoumaném jevu a bude vyhodnocena samostatně jako doplňující. Získaná data z této oblasti byla vyhodnocena za pomoci aritmetického průměru a směrodatné odchylky.

Druhá oblast dotazníku je složena z 8 výroků převzatých ze standardizovaného dotazníku *Předcházení problémům v chování žáků*. Tento dotazník zjišťuje, jak žáci vnímají svou pozici ve formálních i neformálních procesech školního života (Vojtová a Fučík, 2012, s. 7). Je zaměřen na sedm oblastí školního života, přičemž pro naše výzkumné šetření jsme vybrali položky z oblastí **negativní prožívání (N)** a **interakce s vrstevníky (P)** (viz tabulka č. 1). Tyto položky byly vybrány pro zjištění míry sociálního začlenění do vrstevnické skupiny. Respondenti opět zaznamenávali své odpovědi na škále složené ze čtyř možností, a to od rozhodně ne (1) po rozhodně ano (4), přičemž čím vyšší byla hodnota jejich hodnocení, tím vyšší byla míra sociálního začlenění. Druhá část dotazníku obsahuje reverzní položky, tj. s přechýlenou hodnotou, a jedná se o položky č. 1, 3 a 5. Získaná data z této oblasti byla rovněž vyhodnocena prostřednictvím aritmetického průměru a směrodatné odchylky.

Tabulka 1: Dotazníkové položky

Sociální začlenění - "Škola je místo,..."	P	2.	kde se těším na přestávku
		4.	kde mě spolužáci přibírají k různým hrám
		6.	kde je o přestávkách dobrá zábava
		7.	kde si se spolužáky rádi povídáme
	N	8.	kde děláme s kamarády mnoho zajímavého i mimo výuku
		1.	kde se cítím osaměle*
		3.	kde mě učitelé nemají rádi*
		5.	kde učitelé některé žáky upřednostňují*

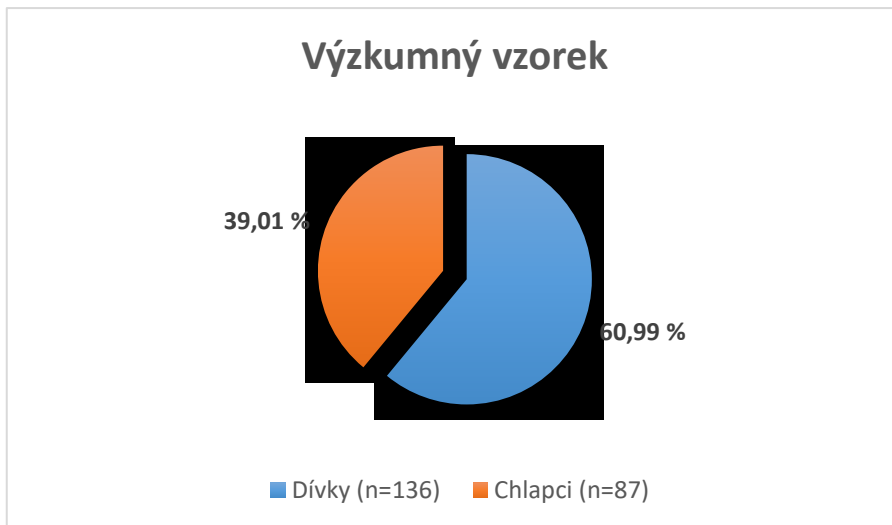
* reverzní položky

5.4 Výzkumný soubor

V rámci výzkumného šetření jsme jako výzkumný soubor zvolili žáky 2. stupňů dvou základních škol v okrese Olomouc. Výzkumný soubor byl získáván dostupným výběrem po předchozí domluvě s vedením daných škol. Školy byly vybrány z důvodu, že souhlasily s uskutečněním výzkumného šetření. Dotazník byl zadáván třídními učiteli během výuky informačních technologií a žáci jej vyplňovali anonymně v online podobě. Výzkumné šetření probíhalo během února a března roku 2019.

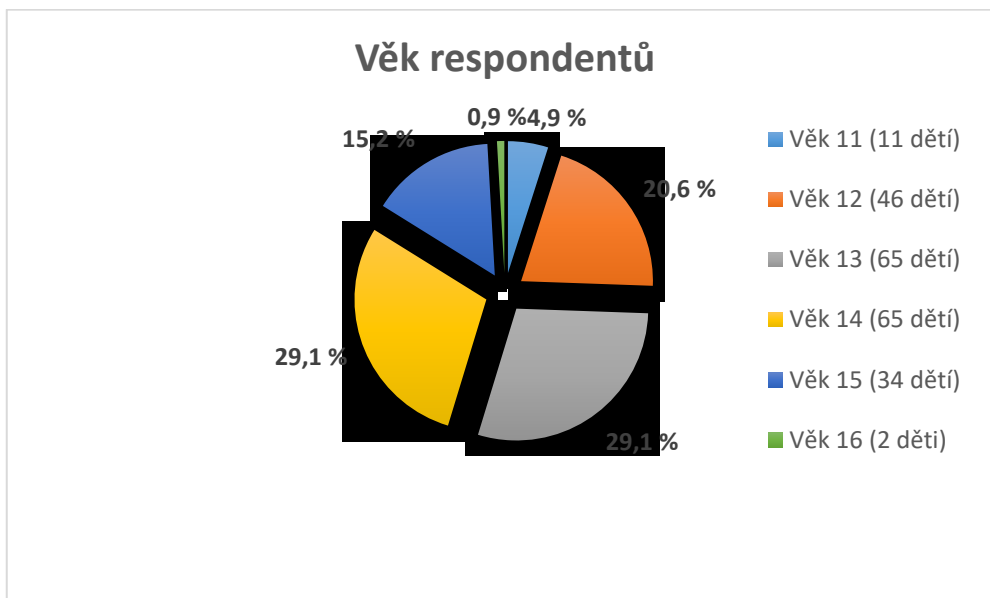
Celkový počet respondentů z vybraných základních škol činil 396, přičemž se výzkumného šetření zúčastnilo 223 z nich. Z uvedeného počtu se jednalo o 136 dívek, tedy 60,99 %, a 87 chlapců, tedy 39,01 %. Rozložení respondentů podle jejich pohlaví znázorňujeme níže v grafu č. 1.

Graf 1: Respondenti podle pohlaví

Žáci 2. stupně základních škol spadají do věkového rozmezí od 11 do 16 let, tedy staršího školního věku, a proto byla do dotazníku vložena položka, která měla zajistit, aby dotazník vyplňovali pouze žáci této věkové kategorie. Úplné složení respondentů podle jejich věku znázorňuje následující graf č. 2.

Graf 2: Věk respondentů

Z celkového počtu žáků 2. stupňů vybraných základních škol vyplnilo dotazník 223 z nich. Návratnost dotazníků je tedy 56,31 %. Pro nízký počet respondentů jsme si vědomi, že získaná data nelze zobecňovat na celou populaci.

5.5 Způsob zpracování dat

Ve výzkumném šetření jsme pracovali se 223 dotazníky. Získaná data jsme zapsali do tabulky v programu *Microsoft Excel*. Následně proběhlo třídění dat, kdy jsme do tabulky zaznamenali veškeré odpovědi na jednotlivé výroky v dotazníku. V případě reverzních položek (položky č. 3, 12 z první oblasti dotazníku a 1, 3, 5 ze druhé oblasti dotazníku) byla hodnota dané položky přeformulována na opačnou hodnotu. Získaná data sloužila ke zodpovězení první a druhé stanovené výzkumné otázky, tedy za účelem zjištění míry výskytu kybergroomingu a míry sociálního začlenění do vrstevnické skupiny u žáků 2. stupně základních škol. Výsledky získaných dat jsou prezentovány pomocí popisné statistiky.

Za účelem ověření předpokladu, že existuje souvislost mezi mírou výskytu kybergroomingu a mírou sociálního začlenění do vrstevnické skupiny u žáků 2. stupně základních škol jsme použili **Pearsonův korelační koeficient**. Tento koeficient určuje míru těsnosti vztahu mezi proměnnými. Na závěr jsme data graficky znázornili prostřednictvím tabulek a krabicových grafů, přičemž u reverzních položek jsme vycházeli z jejich přechýlené hodnoty. Data byla zpracována v programu *Statistica 13*.

6 ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT

V této kapitole se zabýváme analýzou získaných dat prostřednictvím dotazníkového šetření. Data poskytují informace o míře výskytu kybergroomingu a míře sociálního začlenění do vrstevnické skupiny u žáků 2. stupně základních škol. Data jsou znázorněna pomocí tabulek a krabicových grafů a doplněna komentáři. V závěru prostřednictvím Pearsonova korelačního koeficientu ověřujeme stanovenou hypotézu.

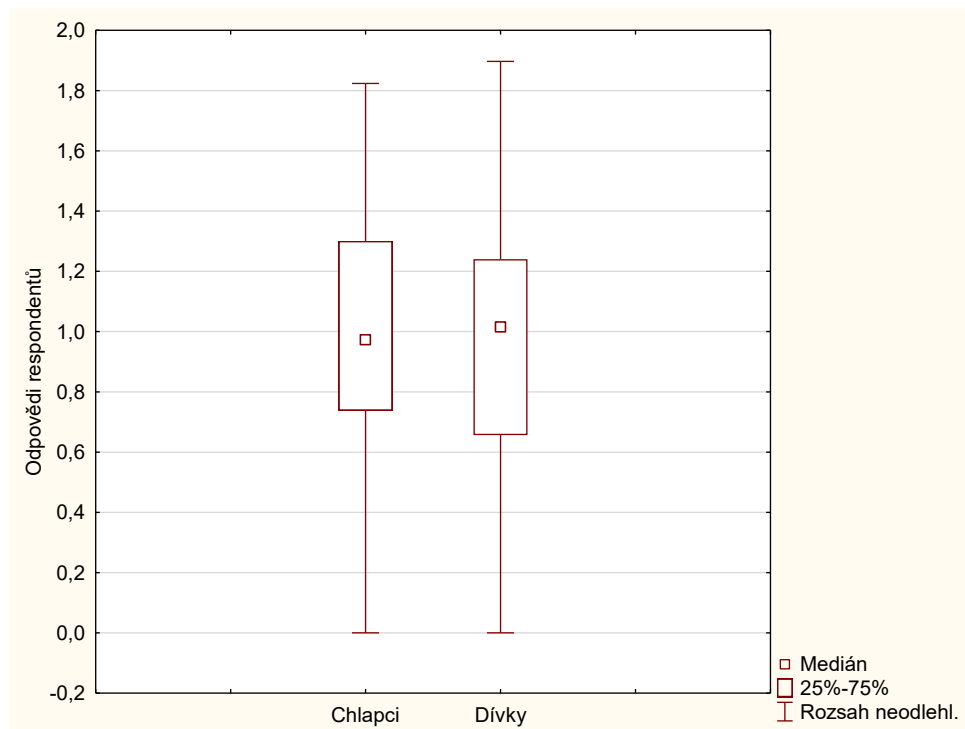
Dotazník byl rozdělen do dvou hlavních oblastí podle stanovených výzkumných otázek. První oblast dotazníku zjišťovala **míru výskytu kybergroomingu u žáků 2. stupně základních škol**. Získaná data z této oblasti reprezentuje níže uvedená tabulka č. 2 za pomoci aritmetického průměru a pro lepší představu uvádíme rovněž krabicový graf (graf č. 3).

VO1: Jaká je míra výskytu kybergroomingu u žáků 2. stupně základních škol?

Tabulka 2: Míra výskytu kybergroomingu

	Pohlaví	N	M	SD	MIN	MAX
Kybergrooming	Dívky	136	1,84	1,21	1	5
	Chlapci	87	1,80	1,21	1	5
	Celkem	223	1,82	1,21	1	5

Graf 3: Míra výskytu kybergroomingu

V tabulce jsou uvedeny aritmetické průměry a směrodatné odchylky jak u dívek, tak chlapců a celkem. Z celkového průměru ($M = 1,82$) lze usoudit, že míra výskytu kybergroomingu u žáků 2. stupně vybraných základních škol dosahuje nižších hodnot. Průměrná hodnota u dívek ($M = 1,84$) a chlapců ($M = 1,80$) se výrazně neliší.

Respondenti zaznamenávali své odpovědi na škále od 1 do 5 a k dispozici měli celkem 13 škálových položek. V následující tabulce č. 3 jsou seřazeny položky z první oblasti dotazníku podle jejich dosažených průměrných hodnot od nejvyšší po nejnižší.

Tabulka 3: Položky dotazníku

Pořadí	Otázky	M	SD
1.	2. Mezi přáteli na sociálních sítích mám také vrstevníky, se kterými jsem se osobně zatím neseťkal(a).	2,63	1,49
2.	13. Na osobní schůzku bych se dostavil(a).	2,44	1,36
3.	1. Na internetu vyhledávám nová přátelství.	2,38	1,23
4.	3. Než si přidám nové přátele na sociálních sítích, podívám se na jejich profilové fotografie a informace, jestli se jedná o mé vrstevníky.*	2,04	1,29

5.	8. Komunikujeme spolu nejen přes konverzace na sociálních sítích, ale také prostřednictvím webkamery.	2,00	1,26
6.	11. S osobní schůzkou bych souhlasil(a).	1,96	1,14
7.	4. Raději komunikuji s novými přáteli na sociálních sítích než s vrstevníky ve škole.	1,87	1,18
8.	10. Během naší komunikace jsem byl(a) požádán(a) o schůzku, abychom se poznali osobně.	1,87	1,25
9.	12. O schůzce bych řekl(a) někomu ze svého okolí (sourozenci, rodičům, kamarádce, kamarádovi).*	1,52	0,94
10.	5. S novými přáteli na sociálních sítích si společně vyměňujeme osobní údaje jako například adresu bydliště, jméno, telefonní číslo apod.	1,42	0,86
11.	7. S novými přáteli na sociálních sítích si povídáme také o různých sexuálních tématech.	1,34	0,80
12.	9. Stalo se mi, že jsem sdílel(a) své intimní záběry přes webkameru z některým/některou ze svých nových přátel na sociálních sítích.	1,14	0,63
13.	6. Stává se, že si posíláme své intimní fotografie.	1,10	0,49
Souhrn		1,82	1,21

* reverzní položky

Nejvyšší průměrné míry ($M = 2,63$) dosahovala položka č. 2, z čehož lze konstatovat, že respondenti mají na sociálních sítích mezi svými přáteli také vrstevníky, se kterými se osobně zatím nesešli. Respondenti rovněž hodnotili ve vysoké míře ($M = 2,44$) položku č. 13, tedy že by dostavili na osobní schůzku s osobou, kterou znají pouze přes internet. Podobná položka č. 11, zda by respondenti s osobní schůzkou souhlasili, dosáhla však nižšího hodnocení ($M = 1,96$) a u položky č. 10, zda byli o osobní setkání danou osobou požádáni, bylo průměrné hodnocení ještě nižší ($M = 1,87$). Reverzní položka č. 12 nám svou hodnotou ($M = 1,52$) říká, že oslovení žáci by o osobní schůzce s osobou, kterou znají pouze přes internet, řekli někomu ze svého okolí. Vyšší průměrné hodnoty ($M = 2,38$) dosáhla položka

č. 1. Oslovení žáci tedy vyhledávají na internetu nová přátelství. Podobné hodnoty ($M = 2,04$) dosáhla také reverzní položka č. 3 a jelikož se jedná o položku s přechýlenou hodnotou, můžeme konstatovat, že oslovení žáci jsou před přidáním nových přátel na sociálních sítích obezřetní a kontrolují podle údajů na profilu, zda se jedná o jejich vrstevníky. To však neznamená, že se nejedná o falešný profil, což v našem dotazníku zjišťováno nebylo. Položka č. 8, zda žáci komunikují s danou osobou také přes webkameru, dosáhla průměrné hodnoty ($M = 2,00$). Lze tak usoudit, že někteří z oslovených žáků vykazují dané chování. Nižší průměrné hodnoty se objevují u položek č. 4 ($M = 1,87$), tedy většina oslovených žáků raději komunikuje s vrstevníky ve škole než na sociálních sítích, dále č. 5 ($M = 1,42$) a č. 7 ($M = 1,34$). Většina respondentů si tedy nevyměňuje své osobní údaje s osobami, které znají pouze přes internet, a také si s nimi nepovídají o sexuálních tématech. Nejnižších průměrných hodnot dosáhly položky č. 6 ($M = 1,10$) a č. 9 ($M = 1,14$), tzn. že žáci nepošílají své intimní fotografie osobám, které znají pouze přes internet, a ani je s nimi nesdílí prostřednictvím webkamery. Z celkového průměru ($M = 1,82$) lze konstatovat, že míra výskytu kybergroomingu u oslovených žáků je nízká.

Do první oblasti dotazníku byla vložena doplňující položka č. 14, která zjišťovala **informovanost respondentů** o kybersikaně, kybergroomingu apod. Ze získaného průměrného hodnocení ($M = 1,55$) uvedeného v tabulce č. 4 lze konstatovat, že informovanost oslovených žáků o daných jevech dosahuje nižších hodnot.

Tabulka 4: Informovanost žáků

	Pohlaví	N	M	SD	MIN	MAX
Informovanost	Dívky	136	1,53	1,13	1	5
	Chlapci	87	1,57	1,16	1	5
	Celkem	223	1,55	1,14	1	5

Druhá oblast dotazníku obsahuje položky ke zjištění **míry sociálního začlenění do vrstevnické skupiny u žáků 2. stupně základních škol**. Získaná data z této oblasti jsou znázorněna níže (tabulka č. 5 a graf č. 4).

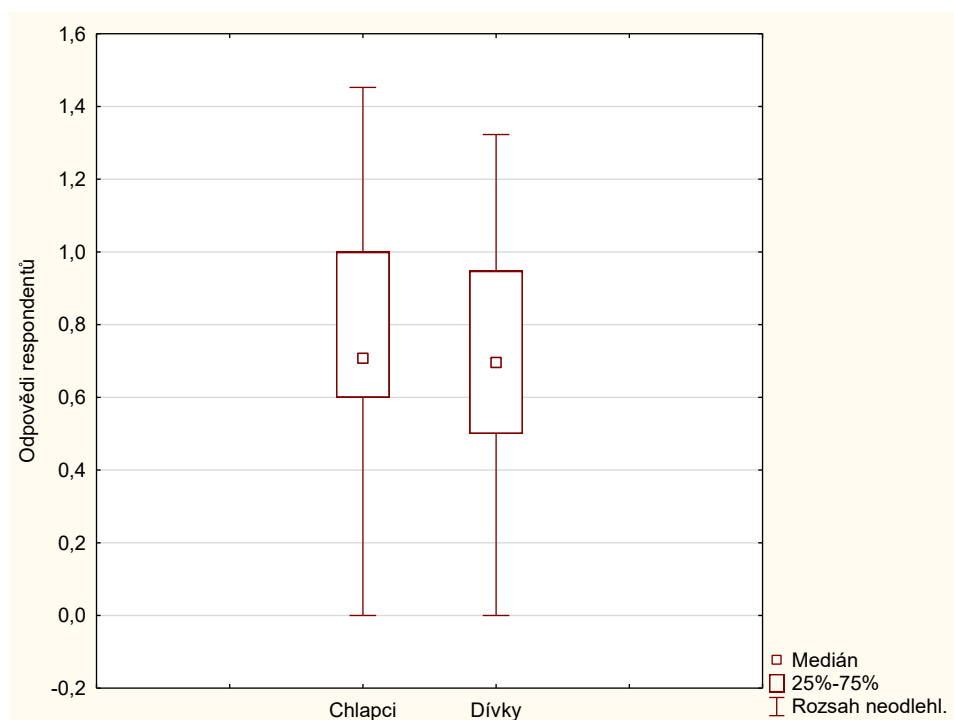
VO2: Jaká je míra sociálního začlenění do vrstevnické skupiny u žáků 2. stupně základních škol?

Tabulka 5: Míra sociálního začlenění

	Pohlaví	N	M	SD	MIN	MAX
Sociální začlenění	Dívky	136	3,11	0,97	1	4
	Chlapci	87	3,14	1,00	1	4
	Celkem	223	3,12	0,98	1	4

Graf 4: Míra sociálního začlenění

V tabulce jsou uvedeny aritmetické průměry a směrodatné odchylky jak u dívek, tak chlapců a celkem. Z celkového průměru ($M = 3,12$) lze usoudit, že míra sociálního začlenění do vrstevnické skupiny u žáků 2. stupně základních škol je nad střední hodnotou. Z této skutečnosti vyplývá, že se dívky a chlapci cítí spíše sociálně začlenění do vrstevnické skupiny. Průměrná hodnota u dívek ($M = 3,11$) a chlapců ($M = 3,14$) se výrazně neliší.

Respondenti zaznamenávali své odpovědi na škále tentokrát od 1 do 4 a k dispozici měli celkem 8 škálových položek. Ve následující tabulce č. 6 jsou seřazeny všechny položky podle jejich dosažených průměrných hodnot od nejvyšší po nejnižší.

Tabulka 6: Položky dotazníku

Pořadí	Otázka - Škola je místo,...	M	SD
1.	2. kde se těším na přestávku	3,47	0,79
2.	7. kde si se spolužáky rádi povídáme	3,45	0,88
3.	6. kde je o přestávkách dobrá zábava	3,26	0,96
4.	8. kde děláme s kamarády mnoho zajímavého i mimo výuku	3,26	0,95
5.	1. kde se cítím osaměle*	3,22	0,87
6.	3. kde mě učitelé nemají rádi*	3,01	0,87
7.	4. kde mě spolužáci přibírají k různým hrám	2,93	0,98
8.	5. kde učitelé některé žáky upřednostňují*	2,34	1,04
Souhrn		3,12	0,98

* reverzní položky

Nejvyšší průměrné míry ($M = 3,47$) dosahovala položka č. 2, tedy respondenti se těší na přestávku. Oslovení žáci hodnotili ve vysoké míře ($M = 3,45$) položku č. 7, což značí, že si rádi se svými spolužáky povídají. Podobně ($M = 3,26$) byla hodnocena i položka č. 6 a č. 8. Respondenti tedy považují školu za místo, kde je o přestávkách dobrá zábava a kde dělají s kamarády mnoho zajímavého i mimo výuku. Vyšší průměrné míry dosahují také reverzní položky č. 1 ($M = 3,22$) a č. 3 ($M = 3,01$). Jedná se o položky s přechýlenou hodnotou, tedy jejich vyšší míra dokazuje, že se oslovení žáci necítí ve škole osaměle a nevnímají školu jako místo, kde je učitelé nemají rádi. Položka č. 4 ($M = 2,93$) značí, že někteří z respondentů považují školu jako místo, kde je ostatní spolužáci přibírají k různým hrám. Nicméně reverzní položka č. 5 nám svou nejnižší hodnotou ($M = 2,34$) odhaluje, že někteří z oslovených žáků vnímají školu jako místo, kde jsou někteří z jejich spolužáků upřednostňováni. I přestože se jedná o negativní skutečnost, na základě celkového průměru ($M = 3,12$) lze konstatovat, že oslovení žáci vykazují vysokou míru sociálního začlenění do vrstevnické skupiny, což hodnotíme pozitivně.

Hlavním cílem praktické části této diplomové práce je **zjistit, jaká je míra výskytu kybergroomingu v souvislosti s mírou sociálního začlenění do vrstevnické skupiny u žáků 2.**

stupně základních škol, na jehož základě byla sestavena relační výzkumná otázka a následně formulována věcná hypotéza. Za pomoci stanovené hypotézy jsme ověřovali, zda existuje souvislost mezi mírou výskytu kybergroomingu a mírou sociálního začlenění do vrstevnické skupiny u žáků 2. stupně základních škol. Vycházeli jsme z předpokladu, že žáci, kteří budou vykazovat vyšší míru sociálního začlenění, budou vykazovat nižší míru výskytu kybergroomingu.

VO3: Jaká je souvislost mezi mírou výskytu kybergroomingu a mírou sociálního začlenění do vrstevnické skupiny u žáků 2. stupně základních škol?

H10: Mezi mírou výskytu kybergroomingu a mírou sociálního začlenění do vrstevnické skupiny u žáků 2. stupně základních škol neexistuje souvislost.

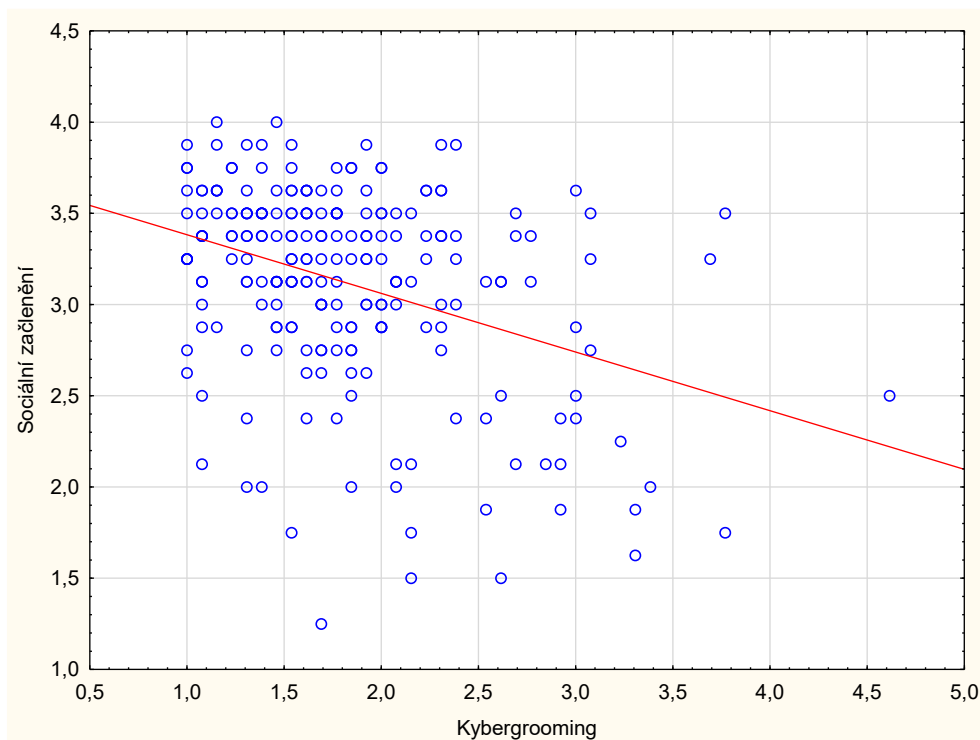
H1A: Mezi mírou výskytu kybergroomingu a mírou sociálního začlenění do vrstevnické skupiny u žáků 2. stupně základních škol existuje souvislost.

Tabulka 7: Korelace kybergroomingu a sociálního začlenění

Proměnná	M	SD	Kybergrooming	Sociální začlenění
Kybergrooming	1,823732	0,620776	-	-0,365287
Sociální začlenění	3,118274	0,546369	-0,365287	-

$p < 0,05$

Graf 5: Korelace kybergroomingu a sociálního začlenění

Z uvedených výsledků (tabulka č. 7 a graf č. 5) vyplývá, že zamítáme nulovou hypotézu. Mezi mírou výskytu kybergroomingu a mírou sociálního začlenění do vrstevnické skupiny existuje souvislost ($r = -0,365$, $p < 0,05$). Jelikož výsledná hodnota koeficientu je záporná ($r = -0,365$), mezi proměnnými je tedy negativní (opačný) vztah. Z koeficientu tedy vyplývá, že čím vyšší je hodnota míry sociálního začlenění, tím nižší je hodnota míry výskytu kybergroomingu.

7 INTERPRETACE DAT A SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ

Ve výzkumném šetření bylo osloveno celkem 396 žáků 2. stupňů vybraných základních škol v okrese Olomouc. Výzkumného šetření se zúčastnilo 223 z nich ve věkovém rozmezí od 11 do 16 let. Výzkumný soubor byl získáván prostřednictvím dostupného výběru po předchozí domluvě s vedením daných základních škol. Výsledná data byla zpracována za pomoci programů *Microsoft Excel* a *Statistica 13*, ve kterém proběhlo ověření stanovené hypotézy za pomoci Pearsonova korelačního koeficientu.

Hlavním výzkumným cílem bylo zjistit souvislost mezi mírou výskytu kybergroomingu a mírou sociálního začlenění do vrstevnické skupiny u žáků 2. stupně základních škol. Na základě hlavního cíle této práce jsme se stanovili dílčí cíle zaměřené na zjišťování míry výskytu kybergroomingu a míry výskytu sociálního začlenění do vrstevnické skupiny. Při sestavování výzkumných otázek a formulace hypotézy jsme vycházeli z daných dílčích cílů. Ze získaných dat od respondentů byly zjištěny následující skutečnosti:

Prostřednictvím první výzkumné otázky **Jaká je míra výskytu kybergroomingu u žáků 2. stupně základních škol?** bylo výzkumným šetřením zjištěno, že míra výskytu kybergroomingu u oslovených žáků je nízká ($M = 1,82$), přičemž průměrná hodnota u dívek ($M = 1,84$) a chlapců ($M = 1,80$) se výrazně neliší. Respondenti zaznamenávali své odpovědi na škále od 1 do 5 a k dispozici měli celkem 13 škálových položek. Nejvyšší průměrné míry ($M = 2,63$) dosahovala položka č. 2, z čehož lze konstatovat, že respondenti mají na sociálních sítích mezi svými přáteli také vrstevníky, se kterými se osobně zatím nesetkali. Respondenti rovněž hodnotili ve vysoké míře ($M = 2,44$) položku č. 13, tedy že by dostavili na osobní schůzku s osobou, kterou znají pouze přes internet. Dosažené průměrné hodnoty u uvedených položek lze srovnat s daty z výzkumu *Nebezpečí internetové komunikace III* z roku 2011, který uvádíme v teoretické části této diplomové práce v kapitole o dosavadních výzkumných poznatcích. V tomto výzkumu bylo rovněž zjištěno, že dospívající respondenti (53,84 %) komunikují na internetu s člověkem, kterého v reálném světě neznají, a že necelá většina z nich (15,72 %) by se na osobní schůzku s tímto člověkem dostavila (Kopecký, Szotkowski a Krejčí, 2012, s. 21, 23).

Podobná položka č. 11, zda by respondenti s osobní schůzkou souhlasili, dosáhla však nižšího hodnocení ($M = 1,96$) a u položky č. 10, zda byli o osobní setkání danou osobou požádáni, bylo průměrné hodnocení ještě nižší ($M = 1,87$). Reverzní položka č. 12 nám svou hodnotou ($M = 1,52$) říká, že oslovení žáci by o osobní schůzce s osobou, kterou znají pouze

přes internet, řekli někomu ze svého okolí. Uvedené položky jsou pozitivní z pohledu prevence a bezpečného chování dospívajících v online prostředí. Je možné, že oslovení žáci mají dostatek informací o zkoumaném jevu anebo své odpovědi neuváděli pravdivě, jelikož pochopili, čeho se dotazník týká. Z tohoto důvodu byla do dotazníku vložena položka č. 14, která zjišťovala **informovanost respondentů** (viz tabulka č. 4) o kyberšikaně, kybergroomingu apod. Ze získaného průměrného hodnocení ($M = 1,55$) lze konstatovat, že informovanost oslovených žáků o daných jevech dosahuje nižších hodnot.

Vyšší průměrné hodnoty ($M = 2,38$) dosáhla položka č. 1. Oslovení žáci tedy vyhledávají na internetu nová přátelství. Podle Černé (2013, s 14-15) je tato skutečnost dána tím, že dospívající touží po komunikaci a kontaktu s vrstevníky. Úspěšný mezilidský kontakt je pro ně zdrojem sebevědomí a rozvíjí tak svou schopnost komunikace a interakce, což lze spatřit právě v online prostředí v dlouhých diskuzích a chatech. Podobné hodnoty ($M = 2,04$) dosáhla také reverzní položka č. 3 a jelikož se jedná o položku s přechýlenou hodnotou, můžeme konstatovat, že oslovení žáci jsou před přidáním nových přátel na sociálních sítích obezřetní a kontrolují podle údajů na profilu, zda se jedná o jejich vrstevníky. To však neznamená, že se nejedná o falešný profil, což v našem dotazníku zjišťováno nebylo. Položka č. 8, zda žáci komunikují s danou osobou také přes webkameru, dosáhla průměrné hodnoty ($M = 2,00$). Lze tak usoudit, že někteří z oslovených žáků vykazují dané chování, avšak položkou č. 9 ($M = 1,14$) bylo prokázáno, že většina žáků nesdílí prostřednictvím webkamery své intimní materiály. Nižší průměrné hodnoty se objevují u položek č. 4 ($M = 1,87$), tedy většina oslovených žáků raději komunikuje s vrstevníky ve škole než na sociálních sítích, dále č. 5 ($M = 1,42$) a č. 7 ($M = 1,34$). Většina respondentů si tedy nevyměňuje své osobní údaje s osobami, které znají pouze přes internet, a také si s nimi nepovídají o sexuálních tématech. Nejnižší průměrné hodnoty dosáhla položka č. 6 ($M = 1,10$), tzn. že žáci neposílají své intimní fotografie osobám, které znají pouze přes internet. Z celkového průměru ($M = 1,82$) lze konstatovat, že míra výskytu kybergroomingu u oslovených žáků je nízká.

Druhou výzkumnou otázkou **Jaká je míra sociálního začlenění do vrstevnické skupiny u žáků 2. stupně základních škol?** reprezentovaly položky z druhé oblasti dotazníku zaměřené na negativní prožívání respondentů ve škole a interakci s vrstevníky. Z celkového průměrného hodnocení ($M = 3,12$) daných položek lze usoudit, že míra sociálního začlenění do vrstevnické skupiny u žáků 2. stupně základních škol se pohybuje nad střední hodnotou. Průměrná hodnota u dívek ($M = 3,11$) a chlapců ($M = 3,14$) se výrazně neliší. Respondenti

zaznamenávali své odpovědi na škále tentokrát od 1 do 4 a k dispozici měli celkem 8 škálových položek.

Nejvyšší průměrné míry ($M = 3,47$) dosahovala položka č. 2, tedy respondenti se těší na přestávku. Oslovení žáci hodnotili ve vysoké míře ($M = 3,45$) také položku č. 7, což značí, že si rádi se svými spolužáky povídají. Podobně ($M = 3,26$) byla hodnocena i položka č. 6 a č. 8. Respondenti tedy považují školu za místo, kde je o přestávkách dobrá zábava a kde dělají s kamarády mnoho zajímavého i mimo výuku. Vyšší průměrné míry dosahují také reverzní položky č. 1 ($M = 3,22$) a č. 3 ($M = 3,01$). Jedná se o položky s přechýlenou hodnotou, tedy jejich vyšší míra dokazuje, že se oslovení žáci necítí ve škole osaměle a nevnímají školu jako místo, kde je učitelé nemají rádi. Položka č. 4 ($M = 2,93$) značí, že někteří z respondentů považují školu jako místo, kde je ostatní spolužáci přibírají k různým hrám. Nicméně reverzní položka č. 5 nám svou nejnižší hodnotou ($M = 2,34$) odhaluje, že někteří z oslovených žáků vnímají školu jako místo, kde jsou někteří z jejich spolužáků upřednostňováni. I přestože se jedná o negativní skutečnost, na základě celkového průměru ($M = 3,12$) lze konstatovat, že oslovení žáci vykazují vysokou míru sociálního začlenění do vrstevnické skupiny, což hodnotíme pozitivně.

Na základě třetí výzkumné otázky **Jaká je souvislost mezi mírou výskytu kybergroomingu a mírou sociálního začlenění do vrstevnické skupiny u žáků 2. stupně základních škol?** jsme stanovili věcnou hypotézu. Hypotézou H1 jsme ověřovali, zda existuje souvislost mezi zkoumanými jevy. Vycházeli jsme z předpokladu, že žáci, kteří budou vykazovat vyšší míru sociálního začlenění, budou vykazovat nižší míru výskytu kybergroomingu. Stanovená hypotéza byla za pomoci Pearsonova korelačního koeficientu potvrzena. Můžeme tedy konstatovat, že mezi mírou výskytu kybergroomingu a mírou sociálního začlenění do vrstevnické skupiny existuje souvislost ($r = -0,365$, $p < 0,05$). Jelikož výsledná hodnota koeficientu je záporná ($r = -0,365$), mezi proměnnými je tedy negativní (opačný) vztah. Z koeficientu tedy vyplývá, že čím vyšší je hodnota míry sociálního začlenění, tím nižší je hodnota míry výskytu kybergroomingu.

Výsledky nám říkají, že sociální začlenění do vrstevnické skupiny ovlivňuje výskyt fenoménu kybergroomingu. Pokud se žáci cítí přijati mezi své vrstevníky, pravděpodobně nemají potřebu vyhledávat přátelství mimo školu či vrstevnickou skupinu v online prostředí, což rovněž potvrzuje *European Online Grooming Project* (Webster et al., 2012, s. 90), ve kterém je oběť kybergroomingu popsána jako jedinec hledající v online prostředí lásku, vztah či přátelství, a především jako osamělá.

Zjištěnou skutečnost, že sociální začlenění ovlivňuje míru výskytu kybergroomingu považujeme za pozitivní, jelikož sociální začleňování je součástí každodenního života dětí a mladistvých a škola se svými pedagogy jej může podporovat aktivním trávením volného času po škole, udržováním pozitivního klimatu ve třídě, pořádáním kulturních a sportovních akcí, dále třídními výlety apod. O možnostech preventivních opatření rizikových jevů v online prostředí a podpoře sociálního začleňování dospívajících pojednáváme v následující kapitole.

8 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Vzhledem ke zjištěným poznatkům z provedené analýzy získaných dat vyplývají určitá doporučení pro zkvalitnění prevence v oblasti rizikových jevů v online prostředí, která by podporovala bezpečné užívání informačních a komunikačních technologií u dětí a mládeže.

I přestože míra výskytu kybergroomingu u respondentů byla prokázána jako nízká, je vhodné nadále preventivně působit proti rizikovým jevům u žáků základních škol. Průměrně nejvyššími riziky u respondentů jsou skutečnosti, že mají ve svých přátelích na sociálních sítích osoby, které znají pouze přes internet a že by se na osobní schůzku s nimi dostavili. I přestože by většina oslovených žáků o dané schůzce řekla někomu ze svého okolí, jejich **celková informovanost o kyberšikaně a kybergroomingu** dosahuje podle zjištěných výsledků nižších hodnot. Z tohoto důvodu bychom navrhovali, aby školy zlepšily preventivní působení v oblasti informovanost o kybergroomingu. Pedagogové by měli informovat jak žáky, tak rodiče o projevech daného jevu a možnostech, jak se před ním chránit. Může tak být učiněno v podobě besed pro žáky nebo zmínění se o daném riziku na třídních schůzkách před rodiči. Školní metodici prevence mají možnost zajistit žákům přednášky a preventivní programy od krizového centra **THEIA a Projektu E-Bezpečí**, kteří se zabývají prevencí rizikového chování dětí a mládeže v online prostředí.

Jelikož většina žáků v našem výzkumném šetření uváděla, že vyhledávají na internetu nová přátelství, doporučujeme zvýšit **podporu aktivního trávení jejich volného času**. Školy by tak mohly realizovat více volnočasových kroužků (sportovní, výtvarných) nebo mít školní kluby, kde by se žáci mohli navzájem poznávat a socializovat mezi své vrstevníky, což by mohlo vést ke snížení jejich potřeby vyhledávat přátelství jinak. Tuto skutečnost navíc dokládá námi prokázaná souvislost mezi mírou výskytu kybergroomingu a mírou sociálního začlenění do vrstevnické skupiny. Je tedy žádoucí, aby školy zvyšovaly povědomí žáků o rizicích online prostředí a zároveň podporovaly jejich socializaci mezi vrstevníky.

Zároveň jsme si vědomi skutečnosti, že pedagogové nemusí mít dostatek času a prostoru pro uskutečňování volnočasových aktivit s žáky, a proto bychom rádi zdůraznili význam pozice sociálního pedagoga. **Sociální pedagog** může být pro školu přínosem nejen co se týče sociálního začleňování dětí a mladistvých, ale také v oblasti prevence rizikového chování dětí a mládeže. Z našeho pohledu je tato pozice žádoucí, jelikož s rozvojem informačních a komunikačních technologií se objevují i nové druhy rizikového chování, na které již pedagogové

nemusí být dostatečně připraveni. Naproti tomu sociální pedagog má vzdělání směřující právě k prevenci daných jevů, a proto by mělo být jeho umístění do škol uváženo.

Preventivní působení však nemusí probíhat pouze na školách, ale také v online prostředí u žáka doma v podobě různých videí upozorňujících na výskyt kybergroomingu a dalších rizikových jevů. Videá tohoto typu byla realizována projektem **Seznam se bezpečně** a jsou volně k dispozici na internetu. Do budoucna by bylo vhodné uskutečnit více takových projektů, které by informovali děti a mládež o rizicích online prostředí skrze sociální sítě, YouTube apod.

Neméně důležité jsou také různé **publikace a články** zaměřené na prevenci rizikového chování v online prostředí. Samozřejmostí jsou i **další výzkumy** týkající se např. míry výskytu rizikových jevů v online prostředí u dospívajících jedinců v souvislosti s jejich sociální začleněním nebo prevence těchto jevů. Zajímavé by mohly být výzkumy zkoumající pohled pedagogů a rodičů na danou problematiku a zda mají určité povědomí o výskytu těchto jevů nebo zda s nimi mají osobní zkušenost.

ZÁVĚR

V této diplomové práci se zabýváme problematikou kyberšikany se zaměřením na kybergrooming u žáků 2. stupně základních škol. Důvodem pro výběr daného tématu je skutečnost, že se jedná o závažné fenomény současnosti a je důležité jim věnovat dostatečnou pozornost, ať už na úrovni společenské, školské či rodinné. Rychlý rozvoj informačních a komunikačních technologií by měla doprovázet i důkladná prevence v oblastech rizikového chování v online prostředí. Mnoho dospívajících sdílí na sociálních sítích údaje o své osobě, včetně fotografií a videí, a měli by si být vědomi důsledků a případných rizik spojených s tímto chováním.

V teoretické části práce jsme vymezili problematiku kyberšikany a jejího příbuzného fenoménu kybergroomingu, dále jsme popsali sociální začlenění jedince do vrstevnické skupiny a charakterizovali prevenci daných jevů. Pro představu o výskytu a aktuálnosti této problematiky zde uvádíme některé z dosavadních výzkumných poznatků jak z České republiky, tak ze zahraničí, a některé případy z reálného života. Na teoretickou část práce jsme navázali praktickou částí, kde jsme se věnovali samotnému výzkumu, jeho realizaci, zpracování dat, jejich vyhodnocování, interpretaci a následnému doporučení pro praxi.

Z dat získaných prostřednictvím anonymního dotazníkového šetření bylo zjištěno, že mezi mírou výskytu kybergroomingu a mírou sociálního začlenění do vrstevnické skupiny u žáků 2. stupně základních škol existuje souvislost. Za pomoci Pearsonova korelačního koeficientu bylo prokázáno, že čím vyšší je hodnota míry sociálního začlenění, tím nižší je hodnota míry výskytu kybergroomingu.

Vzhledem k nízkému počtu respondentů jsme si vědomi, že výsledky výzkumného šetření nelze zobecňovat na celou populaci a že jsou platné především pro daný výzkumný soubor. Jsou tedy přínosem zejména pro zúčastněné školy, jelikož jim poskytují informace o míře výskytu kybergroomingu a míře sociálního začlenění jejich žáků. I přestože míra výskytu kybergroomingu u respondentů byla prokázána jako nízká, doporučujeme nadále preventivně působit proti zkoumanému jevu a podporovat sociální začleňování žáků mezi jejich vrstevníky. Pedagogové by měli informovat jak žáky, tak rodiče o projevech daného jevu a možnostech, jak se před ním chránit. Může tak být učiněno v podobě besed pro žáky nebo zmínění se o daném riziku na třídních schůzkách před rodiči. Školní metodici prevence mají možnost zajistit žákům přednášky a preventivní programy na dané téma. Sociální pedago-

gové mohou působit rovněž v oblasti prevence rizikového chování a také organizovat volnočasové aktivity pro žáky, při kterých se žáci mohou navzájem lépe poznávat a socializovat mezi své vrstevníky, což by mohlo vést ke snížení jejich potřeby vyhledávat přátelství v online prostředí.

Závěrem považujeme naše výzkumné šetření za obohacující, jelikož může sloužit jako inspirace pro další výzkumy týkající se kyberšikany či kybergroomingu v souvislosti se sociálním začleněním. Celkově doporučujeme se danou problematikou zabývat a poskytovat žákům i jejich rodičům aktuální informace ohledně bezpečného užívání informačních a komunikačních technologií.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ANDERSON, Monica, 2018. *A majority of teens have experienced some form of cyberbullying*. In: perinternet.org [online]. Sept. 27, 2018 [cit. 2019-02-24]. Dostupné z: http://www.pewinternet.org/wp-content/uploads/sites/9/2018/09/PI_2018.09.27_teens-and-cyberbullying_FINAL.pdf
- [2] BĚLÍK, Václav a Stanislava HOFERKOVÁ, 2016. *Prevence rizikového chování ve školním prostředí: pro studenty pomáhajících oborů*. Brno: Tribun EU. ISBN 978-80-263-1015-0.
- [3] BELTRÁN-CATALÁN, María et al., 2018. *Victimisation through bullying and cyberbullying: Emotional intelligence, severity of victimisation and technology use in different types of victims*. In: Psicothema [online]. February 2018, vol. 30, No. 2, s. 183-188 [cit. 2019-02-24]. ISSN 0214-9915. Dostupné z: <http://www.psicothema.com/pdf/4468.pdf>
- [4] BLAŠTÍKOVÁ, Lucie, 2015. *Klima školy a jeho ovlivnění školním metodikem prevence a sociálním pedagogem v základní škole*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4894-7.
- [5] BURDOVÁ, Eva a Jan TRAXLER, 2015. *Bezpečně na internetu*. Vydání 2. Praha: Středočeský kraj ve spolupráci s VISK. ISBN 978-80-905893-0-8.
- [6] CIKLOVÁ, Kateřina, 2014. *Rizikové chování ve škole s vazbou na legislativní úpravu: rádce školního metodika prevence*. Ostrava: EconomPress. ISBN 978-80-905065-6-5.
- [7] ČECH, Ondřej a Nicole ZVONÍČKOVÁ, 2017a. *Možnosti prevence rizikového chování dětí*. České Budějovice: Theia - krizové centrum. ISBN 978-80-904854-5-7.
- [8] ČECH, Ondřej a Nicole ZVONÍČKOVÁ, 2017b. *Nebezpečí kyberšikany: internet jako zbraň?*. České Budějovice: Theia - krizové centrum. ISBN 978-80-904854-4-0.
- [9] ČERNÁ, Alena, 2013. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada. ISBN 978-80-210-6374-7.
- [10] FRÁŇOVÁ, Lenka, 2010. *Školní šikana z pohledu morální kognice: přehled vybraných poznatků: School bullying from the viewpoint of moral cognition: Overview*

- of selected findings. *Československá psychologie: časopis pro psychologickou teorii a praxi*. Praha: Psychologický ústav AV ČR, **54**(2), 175-185. ISSN 0009-062X.
- [11] GAVORA, Peter, 2000. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido. ISBN 80-85931-79-6.
- [12] GULOVÁ, Lenka, KUROWSKI, Martina a SOJÁK, Petr, 2014. *Sociální pedagog do škol*. In: Sociální pedagogika [online]. 2014, roč. 2, č. 2, s. 130-131 [cit. 2019-02-24]. ISSN 1805-8825. Dostupné z: http://soced.cz/wp-content/uploads/2014/12/Soci%C3%A1ln%C3%AD-pedagogika_ro%C4%8Dn%C3%ADk-2-%C4%8D%C3%ADslo-2-Listopad-2014_Final.pdf
- [13] HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ, 2010. *Velký psychologický slovník*. Ilustroval Karel NEPRAŠ. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-686-5.
- [14] HOFERKOVÁ, Stanislava, Blahoslav KRAUS a Václav BĚLÍK, 2017. *Sociální patologie a prevence pro studenty učitelských oborů*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-686-5.
- [15] HULANOVÁ, Lenka, 2012. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-545-9.
- [16] CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [17] JEDLIČKA, Richard, 2015. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5447-5.
- [18] KAVALÍR, Aleš, ed., 2009. *Kyberšikana a její prevence: příručka pro učitele*. Plzeň: Pro město Plzeň zpracovala společnost Člověk v tísni, pobočka Plzeň. ISBN 978-80-86961-78-1.
- [19] KOCOURKOVÁ, Vladimíra a Anna ŠAFRÁNKOVÁ, 2014. *Úvod k primární prevenci rizikového chování*. Olomouc: Agentura Gevak. ISBN 978-80-86768-85-4.
- [20] KOHOUT, Roman a Radek KARCHŇÁK, 2016. *Bezpečnost v online prostředí*. Karlovy Vary: Biblio Karlovy Vary. ISBN 978-80-260-9543-9.
- [21] KOHOUT, Roman, 2017. *Internetem bezpečně: jak se nestat obětí virtuálního predátora*. Karlovy Vary: You connected. ISBN 978-80-270-2897-9.

- [22] KOLAŘÍKOVÁ, Marta, Alena PETROVÁ a Eva URBANOVSKÁ. *Profesní připravenost učitelů základních škol v oblasti řešení rizikového chování a možnosti jeho prevence v Moravskoslezském kraji*. V Opavě: Slezská univerzita, Fakulta veřejných politik v Opavě. ISBN 978-80-7510-236-2.
- [23] KOLOUCH, Jan, 2016. *CyberCrime*. Praha: CZ.NIC, z.s.p.o. ISBN 978-80-88168-15-7.
- [24] KOPECKÝ, Kamil a René SZOTKOWSKI, 2015. *Nebezpečné komunikační techniky spojené s ICT pro ředitele základních a středních škol*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4555-7.
- [25] KOPECKÝ, Kamil, 2013. *Rizikové chování studentů Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3858-0.
- [26] KOPECKÝ, Kamil, 2015. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4861-9.
- [27] KOPECKÝ, Kamil, René SZOTKOWSKI a Veronika KREJČÍ, 2012. *Nebezpečí internetové komunikace III*. Olomouc: Pedagogická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3087-4.
- [28] KOŽÍŠEK, Martin a Václav PÍSECKÝ, 2016. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-5595-3.
- [29] KRČMÁŘOVÁ, Barbora, 2012. *Děti a online rizika: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí. ISBN 978-80-904920-2-8.
- [30] LACA, Slavomír a Peter LACA, 2014. *Sociální pedagogika v kontextu životních etap člověka I*. Brno: Institut mezioborových studií. ISBN 978-80-87182-47-5.
- [31] MACEK, Petr, 2003. *Adolescence*. 2., upr. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-747-7.
- [32] MALÚŠKOVÁ, Alena, 2014. *Filozofie výchovy v síti Facebook*. In: LACA, Slavomír a Peter LACA, 2014. *Sociální pedagogika v kontextu životních etap člověka I*. Brno: Institut mezioborových studií. ISBN 978-80-87182-47-5.

- [33] PETROVÁ, Alena, 2017. Osobnost žáka. In: KOLAŘÍKOVÁ, Marta, Alena PETROVÁ a Eva URBANOVSKÁ, 2017. *Profesní připravenost učitelů základních škol v oblasti řešení rizikového chování a možnosti jeho prevence v Moravskoslezském kraji*. V Opavě: Slezská univerzita, Fakulta veřejných politik v Opavě. ISBN 978-80-7510-236-2.
- [34] ROGERS, Vanessa, 2011. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-984-2.
- [35] SKOPALOVÁ, Jitka, RASZKOVÁ, Tereza a ZELINKA, Jan, 2015. Rizikové chování ve školním prostředí. In: BLAŠTIKOVÁ, Lucie, 2015. *Klima školy a jeho ovlivnění školním metodikem prevence a sociálním pedagogem v základní škole*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4894-7.
- [36] STEFFGEN, Georges et al., 2011. *Are cyberbullies less empathic? Adolescents' cyberbullying behaviour and empathic responsiveness*. In: *Cyberpsychology, behavior and social networking* [online]. 2011, vol. 14, No. 11, s. 643-648 [cit. 2019-02-24]. ISSN 2152-2715. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/51109358_Are_Cyberbullies_Less_Empathic_Adolescents'_Cyberbullying_Behavior_and_Empathic_Responsiveness
- [37] STOWELL, Louie, 2017. *Bezpečně online*. Praha: Svojtka & Co. ISBN 978-80-256-2083-0.
- [38] SZOTKOWSKI, René, Kamil KOPECKÝ a Veronika KREJČÍ, 2013. *Nebezpečí internetové komunikace IV*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3911-2.
- [39] ŠMAHAJ, Jan, 2014. *Kyberšikana jako společenský problém: Cyberbullying as a social problem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4227-3.
- [40] *Terminologický výkladový slovník zo sociálnej pedagogiky*, 2013. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda. ISBN 978-80-8105-514-0.
- [41] VÁGNEROVÁ, Marie, 2012. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2153-1.

- [42] VOJTOVÁ, Věra a Petr FUČÍK, 2012. *Předcházení problémům v chování žáků: dotazník pro žáky*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání. Evaluační nástroje. ISBN 978-80-87063-66-8.
- [43] WACHS, Sebastian, WOLF, Karstem D. a PAN, Ching-Ching, 2012. *Cybergrooming: Risk factors, coping strategies and associations with cyberbullying*. In: *Psicothema* [online]. 2012, vol. 24, No. 4, s. 628-633 [cit. 2019-02-24]. ISSN 0214-9915. Dostupné z: <http://www.psicothema.com/PDF/4064.pdf>
- [44] WINTERS, Georgia M., KAYLOR, Leah E. a JEGLIC, Elizabeth L., 2017. *Sexual offenders contacting children online: an examination of transcripts of sexual grooming*. In: *Journal of Sexual Aggression* [online]. 2017, vol. 23, No. 1, s. 62-76 [cit. 2019-02-24]. ISSN 1355-2600. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/312478997_Sexual_offenders_contacting_children_online_an_examination_of_transcripts_of_sexual_grooming
- [45] ZÁBRODSKÁ, Kateřina, 2016. Sociokulturní přístup ke školní šikaně. In: JANOŠOVÁ, Pavlína et al., 2016. *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2992-3.
- [46] ZAVRŠNIK, Aleš, 2017. *Kyberkriminalita*. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7552-758-5.

Internetové zdroje

- [1] Co hlásit. *stoponline.cz* [online]. ©2018 [cit. 2019-02-24]. Dostupné z: <https://www.stoponline.cz/page/3625/co-hlasit/>
- [2] HASEBRINK, Uwe et al. *Patterns of risk and safety online* [online]. August 2011 [cit. 2019-02-24]. Dostupné z: <https://core.ac.uk/download/pdf/221597.pdf>
- [3] KOPECKÝ, Kamil a SZOTKOWSKI, René. *Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru* [výzkumná zpráva]. ©2017 [cit. 2019-02-24]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/96-sexting-a-rizikove-seznamovani-2017/file>
- [4] *Metodické dokumenty*. In: MŠMT [online]. ©2013-2019 [cit. 2019-02-24]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

- [5] Národní centrum bezpečnějšího internetu. *ncci.cz* [online]. ©2019 [cit. 2019-02-24]. Dostupné z: <https://www.ncci.cz/>
- [6] Nenech to být. O nás. *nntb.cz* [online]. ©2019 [cit. 2019-02-24]. Dostupné z: <https://www.nntb.cz/o-nas>
- [7] Prevence kyberšikany. *kybersikana.eu* [online]. ©2012 [cit. 2019-02-24]. Dostupné z: <http://www.kybersikana.eu/search/label/Jak%20se%20chr%C3%A1nit%3F>
- [8] Příčiny, motivy a spouštěče. *cyberhelp.eu* [online]. ©2019 [cit. 2019-02-24]. Dostupné z: <http://cyberhelp.eu/cs/introduction/causes>
- [9] *Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2014* [výzkumná zpráva]. ©2014 [cit. 2019-02-24]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/61-vyzkum-rizikoveho-chovani-ceskych-deti-v-prostredi-internetu-2014-prezentace/file>
- [10] WEBSTER, Stephen et al., 2012. *European Online Grooming Project – Final report*. In: naccen.ac.uk [online]. March 2012 [cit. 2019-02-24]. Dostupné z: <http://naccen.ac.uk/media/22514/european-online-grooming-projectfinalreport.pdf>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

aj.	a jiné
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
cit.	citované dílo
et al.	a kolektiv
H	hypotéza
M	Aritmetický průměr
N	Počet
N	Negativní položky
např.	například
NCBI	Národní centrum bezpečnějšího internetu
NNTB	Nenech to být
P	Pozitivní položky
popř.	popřípadě
PRVoK	Centrum prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci
s.	strana
SD	Směrodatná odchylka
SIM	Subscriber Information Module
SMS	Short Message Service
tj.	to jako
tzn.	to znamená
tzv.	tak zvaně
VO	Výzkumná otázka

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Dotazníkové položky	49
Tabulka 2: Míra výskytu kybergroomingu	52
Tabulka 3: Položky dotazníku	53
Tabulka 4: Informovanost žáků	55
Tabulka 5: Míra sociálního začlenění	56
Tabulka 6: Položky dotazníku	57
Tabulka 7: Korelace kybergroomingu a sociálního začlenění	58

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Respondenti podle pohlaví	50
Graf 2: Věk respondentů.....	50
Graf 3: Míra výskytu kybergroomingu	53
Graf 4: Míra sociálního začlenění.....	56
Graf 5: Korelace kybergroomingu a sociálního začlenění.....	59

SEZNAM PŘÍLOH

P1 Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Milé dívky a milí chlapci,

jmenuji se Aneta a jsem studentkou 2. ročníku magisterského studia, oboru Sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Ráda bych Vás poprosila o vyplnění dotazníku pro mou diplomovou práci na téma „*Kyberšikana se zaměřením na kybergrooming u žáků 2. stupně základních škol*“.

Dotazník je anonymní, pouze uvádíte, jestli jste dívka nebo chlapec a svůj věk.

Výsledky budou použity pouze pro potřeby této diplomové práce.

Děkuji za Váš čas, ochotu a pomoc při realizaci mého výzkumného šetření.

---

1. Jaké je tvé pohlaví?

- dívka
- chlapec

2. Jaký je tvůj věk?

- 11 let
- 12 let
- 13 let
- 14 let
- 15 let
- 16 let

Následující výroky ohodnot' podle svého názoru na škále od **1 = ROZHODNĚ NESOUHLASÍM** do **5 = ROZHODNĚ SOUHLASÍM**.

1. Na internetu vyhledávám nová přátelství.

1	2	3	4	5
rozhodně nesouhlasím	spíše nesouhlasím	ani souhlasím, ani nesouhlasím	spíše souhlasím	rozhodně souhlasím

2. Mezi přáteli na sociálních sítích mám také vrstevníky, se kterými jsem se osobně zatím nesetkal(a).

1	2	3	4	5
rozhodně nesouhlasím	spíše nesouhlasím	ani souhlasím, ani nesouhlasím	spíše souhlasím	rozhodně souhlasím

3. Než si přidám nové přátele na sociálních sítích, podívám se na jejich profilové fotografie a informace, jestli se jedná o mé vrstevníky. (R)

1	2	3	4	5
rozhodně souhlasím	spíše souhlasím	ani souhlasím, ani nesouhlasím	spíše nesouhlasím	rozhodně nesouhlasím

4. Raději komunikuji s novými přáteli na sociálních sítích než s vrstevníky ve škole.

1	2	3	4	5
rozhodně nesouhlasím	spíše nesouhlasím	ani souhlasím, ani nesouhlasím	spíše souhlasím	rozhodně souhlasím

5. S novými přáteli na sociálních sítích si společně vyměňujeme osobní údaje jako například adresu bydliště, jméno, telefonní číslo apod.

1	2	3	4	5
rozhodně nesouhlasím	spíše nesouhlasím	ani souhlasím, ani nesouhlasím	spíše souhlasím	rozhodně souhlasím

6. Stává se, že si posíláme své intimní fotografie.

1	2	3	4	5
rozhodně nesouhlasím	spíše nesouhlasím	ani souhlasím, ani nesouhlasím	spíše souhlasím	rozhodně souhlasím

7. S novými přáteli na sociálních sítích si povídáme také o různých sexuálních tématech.

1	2	3	4	5
rozhodně nesouhlasím	spíše nesouhlasím	ani souhlasím, ani nesouhlasím	spíše souhlasím	rozhodně souhlasím

8. Komunikujeme spolu nejen přes konverzace na sociálních sítích, ale také prostřednictvím webkamery.

1	2	3	4	5
rozhodně nesouhlasím	spíše nesouhlasím	ani souhlasím, ani nesouhlasím	spíše souhlasím	rozhodně souhlasím

9. Stalo se mi, že jsem sdílel(a) své intimní záběry přes webkameru s některým/některou ze svých nových přátel na sociálních sítích.

1	2	3	4	5
rozhodně nesouhlasím	spíše nesouhlasím	ani souhlasím, ani nesouhlasím	spíše souhlasím	rozhodně souhlasím

10. Během naší komunikace jsem byl(a) požádán(a) o schůzku, abychom se poznali osobně.

1	2	3	4	5
rozhodně nesouhlasím	spíše nesouhlasím	ani souhlasím, ani nesouhlasím	spíše souhlasím	rozhodně souhlasím

11. S osobní schůzkou bych souhlasil(a).

1	2	3	4	5
rozhodně nesouhlasím	spíše nesouhlasím	ani souhlasím, ani nesouhlasím	spíše souhlasím	rozhodně souhlasím

12. O schůzce bych řekl(a) někomu ze svého okolí (sourozenci, rodičům, kamarádce, kamarádovi). (R)

1	2	3	4	5
rozhodně souhlasím	spíše souhlasím	ani souhlasím, ani nesouhlasím	spíše nesouhlasím	rozhodně nesouhlasím

13. Na osobní schůzku bych se dostavil(a).

1	2	3	4	5
rozhodně nesouhlasím	spíše nesouhlasím	ani souhlasím, ani nesouhlasím	spíše souhlasím	rozhodně souhlasím

14. Ve škole jsem byl(a) informován(a) o rizicích internetové komunikace jako např. kyberšikaně, kybergroomingu, sextingu apod.

1	2	3	4	5
rozhodně nesouhlasím	spíše nesouhlasím	ani souhlasím, ani nesouhlasím	spíše souhlasím	rozhodně souhlasím

Následující výroky ohodnot' podle svého názoru na škále od **1 = ROZHODNĚ NE** do **4 = ROZHODNĚ ANO**. V každém řádku označ odpověď, která vystihuje tvůj názor.

Škola je místo...	rozhodně ne	spíše ne	spíše ano	rozhodně ano
1. kde se cítím osaměle (R)	1	2	3	4
2. kde se těším na přestávku	1	2	3	4
3. kde mě učitelé nemají rádi (R)	1	2	3	4
4. kde mě spolužáci přibírají k různým hrám	1	2	3	4
5. kde učitelé některé žáky upřednostňují (R)	1	2	3	4
6. kde je o přestávkách dobrá zábava	1	2	3	4
7. kde si se spolužáky rádi povídáme	1	2	3	4
8. kde děláme s kamarády mnoho zajímavého i mimo výuku	1	2	3	4